

עין פרי

הוצאת והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

בעזרת

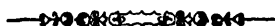
מאמר בענין חיזוק לומדי תורה

מכבוד אדמו"ר הגאון האמתי פאר דורנו רשכבה"ג
מן יצחק אלחנן נ"י.

הגאב"ד דק"ק קאוונא והמדינה יצ"ו.

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מבשול
(תהלים קיט).

נדחה קראו לך ציון (שעים המצוינים בלכה)
היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה
(ר"ה לי ע"א).

ווי לנא

ברפוס ר' יהודא ליב בן המחקק מ"ה אליעזר ליפמאן מ"ץ נ"י.

שנת עין חיים הוא למחזקים בו עדי עד לפ"ק

ЭЦЪ ПЕРИ.

Замѣтки къ нѣкоторымъ мѣстамъ въ талмуда.
Соч. ИСААКЪ ЭЛХОНОНЪ, Ковенскій раввинъ.

Дозволено цензурою. — 3 Января 1881 г. Вильна.

В И Л Ь Н А.

Въ типографіи Л. Л. Маца,
на Квасномъ переулкѣ, д. Кисина № 1195/6 1881 г.

בִּידוֹ לַהֲחִיּוֹק וְלֹא הַחִיּוֹק הִ"ז בְּכָלל אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקִּים כּו', לֹא לִמַּד וְלֹא לִימַד כּו' וְלֹא הִ' סִיפּוֹק בִּידוֹ לַהֲחִיּוֹק וְהַחִיּוֹק הִ"ז בְּכָלל בְּרוּךְ כּו' עֲתִיד הַקֶּבֶד לַעֲשׂוֹת לֹל לְבַעֲלֵי מָלוֹת בְּזִילָהּ שֶׁל בְּעָלֵי תוֹרָה בִּג"ע מ"ע כִּי בָּלָל הַחֲכָמָה בָּלָל הַכֶּסֶף וְאוֹמֵר עַן חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים זֶה, עַכ"ל הִירוֹשָׁלַמִי, וּפִי' הַפְּנֵי מִשָּׁה וְהַקֶּרֶן הַעֲדָה, שֶׁהִ' סִיפּוֹק בִּידוֹ לַהֲחִיּוֹק בִּיד לומדי תוֹרָה לַפְּרָנָס אֲחֻסָּה, וְכֵן מוֹכַח מִלִּשׁוֹן הַמֶּלֶךְ פ' קְדוּשִׁים הִגִּיל דְּלִאֲמָרוֹ וְהִ' סִיפּוֹק בִּידוֹ לַמַּחֲזִיק וְלֹא מִיחָה לַהֲחִיּוֹק וְלֹא הַחִיּוֹק, דְּמוֹכַח דֶּסֶךְ לַהֲחִיּוֹק כּוֹנֵנָתָם לַהֲחִיּוֹק בִּיד לומדי תוֹרָה, וְדַבְּרֵי הִירוֹשָׁלַמִי הֵלֵךְ מוֹכַח בְּחֹס' סוֹטָה דף ל"ז ע"ב ד"ה ר"ש, וְע' רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה פ' תְּבֵאֲרָה מִשְׁכָּח עַל הַפְּסוּק אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקִּים כּו', הִרִי מוֹכַח דֹּחֵף מִי שֶׁמִּקִּים מָלוֹת ת"ת שְׁלוֹמֵךְ וְלִמַּד גִּב"כ חִיּוּבָא עָלֵי' רַמְיָא לְהַסְפִּיק לְאַחֲרִים שִׁיחִי' יִכְוֹלֶה בִּידָם לְלַמּוֹד, עַל אֲחָת כָּמָה וְכָמָה לְאוֹתָן שֶׁאֵין יִכְוִלִין לְקִיָּים בְּעֲמָלָן מָלוֹת ת"ת, שְׁבוּדָאֵי מַחֲזִיקִים לְהַסְפִּיק לְהַחֲזִיק יְדֵי לומדים אַחֲרֵים שִׁיחִי' בִּידָם הִיכְוֹלֶה לְלַמּוֹד, דֹּחֵף אֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן הִ"ז בְּכָלל אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקִּים כּו' — :

(ג) וְזוֹלָת זֶה י"ל דֶּחִיּוּב עַל כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ יִכְוֹלֶה בִּידוֹ לְהַסְפִּיק וְלַחֲזֹק יְדֵי לומדי תוֹרָה שִׁיחִיו יִכְוֹלִים לְקִיָּים מָלוֹת ת"ת כְּדִין דְּזָכוּ מֵלֵךְ חִיּוּב עֲרֻבּוֹת, דְּכָל יִשְׂרָאֵל נִתְעַרְבּוּ כ"א בְּעַד חֲבִירָיו וּבְמִצְוַת בְּסוֹטָה דף ל"ז וְכַסֵּהֲדִין ד' מ"ג, דְּכָל יִשְׂרָאֵל עֲרֻבִין זֵלִי, וְאִמְרוּ בְּמַדְרֵי יִתְרוֹ פ' כ"ח, עֲלִית לְמִירוֹת שְׂבִית שְׂבִי בְּנוֹבָה שֶׁבְּעוֹלָם הַכֶּנֶס לְמַדִּינָה טוֹטֵל דָּבָר שֶׁאֵין עֵין בְּנֵי הַמַּדִּינָה עָלָיו וְמוֹשֶׁה עָלָה לְמִירוֹת וְנָטַל אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהָיוּ הַכָּל נוֹשְׂאִין עֵינֵיהֶם עָלָיו כּו' לְקַחַת מִתְּנוּחַ כּו' בְּלִקְחָהּ נִיתְּנָה לוֹ כּו' בְּמִתְּנָה נִיתְּנָה לוֹ כּו', וְכַסֵּהֲדִי לְסַפְרֵי נָחַל יִצְחָק פִּירְשֵׁתִי כּוֹנֵנַת הַמַּדְרָשׁ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּמִכְרֵה וּבְמִתְּנָה, דְּבִמְכִירָה הָדִין הוּא דֶּהֱמוֹכֵר חִיּוּב בְּאַחֲרִיּוֹת שֶׁמְחִיּוּב לְהַעֲמִיד דָּבָר הַמְּכֻרָה בִּיד הַלּוֹקָה שֶׁתְּקוּם בְּשׁוּפֵי וְהַשְׁקֵט בִּיד הַקּוֹסֶה, וְכֵמוֹ כֵּן הַבְּטִיחַ לְנוּ הַקֶּבֶד שֶׁהַתּוֹרָה תִּהְיֶה לְנֶחֱמִית בִּידֵינוּ, כְּמִשְׁכָּח קָל"ח ח"ו שֶׁתִּשְׁחַכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זְרָעוֹ, וּבְמַדְרֵי מִשְׁפָּטִים פ' ל"א וְאֵף בְּדוֹרוֹת הָלָלוּ כּו' אֵין הַתּוֹרָה זֹאת מֵהֶם כּו'. וְלִכֵּן אֵף שֶׁכָּמָה הִרְפִּתְקָאוֹת וְתַלְמוֹת עֲבָרוּ עַל רִאשֵׁינוּ, מִ"מ אֵין הַדּוֹר יָחוּס מִתּוֹרָה וְחֻכָּמִי, וְזֶהוּ כְּעֵין חִיּוּב אַחֲרִיּוֹת, אֵף אִם חוֹלֵל אִיחָה סִיבָה לְאַחַר הַמְּכִירָה מִ"מ הַבְּטִיחַ לְנוּ כָּל"ל, וְזֶה הַתּוֹעֵלֶת בְּמֵה שֶׁהַתּוֹרָה נִיתְּנָה בְּמִכְרֵה

(ה) ז"ל הַטּוֹר יוֹרֵה דַּעַה רִישׁ סִי' רַמְ"ו. כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל חִיּוּב בַּח"ת בֵּין עֵנִי בֵּין עֵשִׂיר. בֵּין שֶׁלֶם בְּגוֹפוֹ בֵּין בְּעַל יִסּוּרִים, בֵּין בְּחוֹר בֵּין זָקֵן גָּדוֹל, אִפִּי' עֵנִי הַמַּחֲזִיק עַל הַפְּתָחִים, אִפִּי' בְּעַל אֶשֶׁה וּבָנִים, חִיּוּב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמַן לַח"ת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיִיתָ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְיָמֵי שִׁחָא לוֹ לְלַמּוֹד מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלָל לְלַמּוֹד, אִם מִפְּנֵי עֲרֻדַּת הַזְּמַן, יִסְפִּיק לְאַחֲרִים הַלּוֹמְדִים וְתַחֲשֵׁב לוֹ כְּאִילוֹ הוּא לומד בְּעַמְלָו, כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ חֲכָמִים בְּפֶסֶק שֶׁמָּה זָבוּלִין בְּלֶאֱחָד וְיִשְׁכַּח בְּאֶחָד, עַכ"ל. וְכֵן הוּא לִשׁוֹן הַמַּחֲזִיק בִּי"ד שֶׁ, וּבִבְיָאוּרֵי הַגְּרָ"א שֶׁס' סָק"ז כְּתִיב דְּמַקְוֵה הַדְּבָרִים הוּא בְּזִרְאָשִׁית רַבָּה פ' ז"ט, זָבוּלִין לְחוּץ יָמִים יִשְׁכּוּן הִרִי זָבוּלִין קֹדֶם לְיִשְׁכַּח וְלִמָּה כֵּן אֵלֶּה לְפִי שֶׁהִ' זָבוּלִין עוֹסֵק בְּפֶרֶק מַעֲמִיטָא וְיִשְׁכַּח עוֹסֵק בְּתוֹרָה וְזָבוּלִין בָּהּ וּמֵאֲכִילוֹ לְפִיכָךְ קִדְּמוּ עָלָיו הַכְּחוּץ אֲמוֹר עַן חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים זֶה וְכֵן מִשָּׁה אֲמוֹר שֶׁמָּה זָבוּלִין בְּלֶאֱחָד לִימּוֹד שֶׁל יִשְׁכַּח שֶׁלֶךְ הֵן שֶׁאֲחָה מִסִּיעֵיו לִישֵׁב בֵּהֶן כּו', עַכ"ל. וְזֶה לִשׁוֹן הַמַּדְרֵי קְדוּשִׁים פ' ב"ה, אֵף כִּךְ אֲמַר הַקֶּבֶד לְמִשָּׁה אֲמוֹר לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי עֶסְקִי בְּחוֹר' וְאֵין אֲחָס מִתִּיבִירָאִין כּו' אֵילוֹ נֶאֱמַר עַן חַיִּים הִיא לְעַמְלִים זֶה לֹא הִיחָה תְּקוּמָה ח"ו לְיִשְׂרָאֵל אֵלֶּה לַמַּחֲזִיקִים אֵילוֹ נֶאֱמַר אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִלְמּוֹד לֹא הִיחָה תְּקוּמָה ח"ו לְיִשְׂרָאֵל אֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא יִקִּים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לִכְךָ אֲמוֹר עַן חַיִּים לַמַּחֲזִיקִים זֶה כּו' כִּי בָּלָל הַחֲכָמָה בָּלָל הַכֶּסֶף ח"ר אֲחָה בְּשֶׁם ר' תַּנְחוּם בֵּר חֲמַל לִמַּד אֶחָד וְלִימַד וְהִ' סִיפּוֹק בִּידוֹ לַהֲחִיּוֹק וְלֹא הַחִיּוֹק הִ"ז בְּכָלל אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקִּים כּו', לֹא לִמַּד וְלֹא לִימַד וְלֹא הִ' סִיפּוֹק בִּידוֹ לַהֲחִיּוֹק וְהַחִיּוֹק הִ"ז בְּכָלל בְּרוּךְ כּו', עַכ"ל. וְכֵן הוֹבָה זֶה בְּס' שַׁעֲרֵי תַשְׁבּוּהַ לְרַבֵּינוּ יוֹנָה שַׁעֲרֵי ג' אֲחָת י"ע בְּשֶׁם הַסְּפָרִי :

(ב) וְהִנֵּה מִלִּשׁוֹן הַטּוֹר וְהַשֶּׁ"ע מִשְׁמַע דְּרַק מִי שִׁחָא לוֹ לְלַמּוֹד מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כָּלָל לְלַמּוֹד, אִם מִפְּנֵי הַעֲרֻדוֹת, עָלָיו חִיּוּב לְהַסְפִּיק לְאַחֲרִים הַלּוֹמְדִים, אֵלֶּה מִי שֶׁמִּקִּים בְּעַמְלָו. מָלוֹת לִימּוֹד וְעֶסֶק הַתּוֹרָה, אֵינוֹ מַחֲזִיק לְהַסְפִּיק לְאַחֲרִים הַלּוֹמְדִים שִׁיחִים יִכְוֹלֶה בִּידָם לְלַמּוֹד. אֲמַנֵּס מִלִּשׁוֹן הַמַּדְרָשׁ הִגִּיל פ' קְדוּשִׁים מוֹכַחַת דֹּחֵף מִי שֶׁלֹּא לִימַד וְלִימַד וְשֶׁמֶר וְעֵשֶׂה וְהִ' סִיפּוֹק בִּידוֹ לַהֲחִיּוֹק וְלֹא הַחִיּוֹק הִ"ז בְּכָלל אֲרוּר כּו', וְכֵן הוּא בְּמַדְרָשׁ קֶלֶת פ' ז', וְכֵן הוּא לִשׁוֹן הִירוֹשָׁלַמִי דְּסוֹטָה פ"ז ה"ד, ר' אֲחָה בְּשֶׁם ר' תַּנְחוּם בֵּר חִיָּא לִמַּד וְלִימַד וְשֶׁמֶר וְעֵשֶׂה וְהִ' סִיפּוֹק

עין פרי

דכחיצ קיימו וקיבלו שקיימו מה שקיבלו כבר, וזה קאי על הערבות שקיבלו כבר בשעת קבלת החורה, זה ה' אז ע"י ראוה, וע' חו"ס' סוטה ל"ד ד"ה עולם, והא דע"ז ב' דאומרים הא"ה כלום כפיה עלינו כו', אין מזה סתירה לדברינו, כמו דמוכרח לומר לפי דברי הראשונים דהכפי' היה רק על תשבע"פ:

(ה) ונתבאר

דכל אחד מישראל מחויב להשחלל ולהספיק ללומדים אחרים — שאין בידם ללמוד ממחמת רוע מלכס, דלחות שיכולין להספיק חייבים בזה משום לתא דארור אשר לא יקיס, ועוד חיוב משום ערבות, וכמו כל ערב בעבור חוב דאם הלוה עני ואין ידו משגת לפרוע, דהערב שיש לו ממה לשלם חייב לשלם, כמו כן בענין עסק החורה, דלחות שיכולים לעזור להח"ח העניים מחוייבים בזה מדין ערבות, ואפי' אם מקיים מצוה ח"ח כדן, ג"כ מחוייב להחזיק ידי לומדים אחרים, כמבואר בירוש' ומד"ר הא"ל, (ואפשר דהטור ושו"ע דכתבו על מי שא"ל לו ללמוד שיספיק לאחרים דכונתם דמי שא"ל לו ללמוד, החיוב עליו להספיק לחבירו בסיוע גדול כדי שיוכל ללמוד ויהי' לו די סיפוקו, ומי שלומד בעצמו מחוייב להחזיק להח"ח, אבל די בחיזוק מועט, וא"ל הרבה, ויש להאריך בזה ביהר זי"אור אבל אכ"מ) — ומצוה חיזוק ידי ח"ח כחז הרמב"ם לדינא בפ"ו מה' דיעות ה"ב, וז"ל מ"ע להדבק בחכמים ותלמידיהם כו' וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה כו' לפיכך צריך אדם להשחלל כו' ולאכול ולשתות עם ח"ח ולעשות פרקמטיא לח"ח כו' שנאמר ולדקק בו כו' עכ"ל, וכן הוא לשון הסמ"ג ח"ב עשין מצוה ח', מ"ע להדבק בחכמים כו' הדבק בחכמים ותלמידים בין כו' בין במשא ומתן ובכל מיני חיבור כו' שנאמר ולדקק בו כו' עכ"ל, וכ"כ בספר החינוך מצוה תל"ד שהביא הגאון שדרשו על פסוק ולדקק בו הדבק בחכמים ותלמידיהם ומזה למדו רז"ל מלמד שכל האושא כו' והמנהג ח"ח מנכסיו כאלו נדבק בשכינה עכ"ל, הרי שכל הפוסקים הראשונים כתבו כן לדינא :

(ו) **ובמדרש** איכה בפתיחתא ב' ר' אבה בר כהנא פתח מי האיש החכם ויזן את

זאת כו' תני רשב"י אם ראתי עיירות תגלשות ממקומן דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים שנאמר על מה אבדה הארץ על עוזם את חורתי כו' מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ג"ע ש"ד ולא וויתר על מאסה של

במכירה, (ומה שניתנה במתנה ג"כ הוי תועלת לטובתינו, כמ"כ שם בהקדמה לספרי כ"י ע"ש):

(ד) ובעת

נלע"ד לפרש הכוונה דניתנה במכירה, דהוא לענין ערבות דנחשטרכו כ"א בעד חביריו, דמבואר בהרמב"ם פ' כ"ה מה' מלוה ה"ט, ובטו"ט ח"מ ר"ם ע"ז, דשנים שלוו כאלה או שלקחו מקח א' שניהם ערבים זל"ז אע"פ שלא פירשו, וע"כ ה"ה החורה שניתנה לנו ניתנה בענין שסתיה כמו מכירה, דהקוים נחשטרכו כ"א בעד חביריו, ואפשר לומר דזהו עעמא דר' יהודה בסנהדרין דף מ"ג, דעל הגלות נחשטרכו אף קודם שעברו את הירדן, וע"ש בסוגיא דלמה נקוד כו' וברש"י וחו"ס' שם, ובסנהדרין ד' כ"ו ושבעות ל"ט דרשו כן מן וכשלו איש באחיו, ולפתש"כ דמה דניתנה במכירה הוא להורות לנו דבעת קבלת החורה נחשטרכו כ"א בעד חבירו, א"כ מזה הוכיחו דין ערבות, דכיון דהווי במכירה ממילא הוו כערבין זל"ז כדן שנים שלקחו כו', אף לא נחשטרכו אז רק על הגלות ולא על הגסטרות עד לאחר שעברו את הירדן, וע' חו"ס' סוטה ל"ד ד"ה עולם, גם י"ל דאף לדעת ר' נהמי' בסנהדרין שם דגם על הגלות לא נחשטרכו עד לאחר שעברו הירדן, וזהו רק היכא שחבירו אינו רואה לשמור החורה והמצוה בודון ובשטא נפש, אבל היכא שחבירו אינו יכול לקיים מצוה ח"ח וכיואל בו, מחמת דוחק עניות או אונס אחר, ואם ה' ידו משגת אז היה מקיים המצוה, י"ל דלכ"ע נחשטרכו זל"ז כיון דאם ה' ידו משגת ה' מקיים המצוה, ואם היה עוזר לו ג"כ ה' מקיים, ע"כ נחשטרכו בכ"ג לכ"ע, ודווקא בשביל מה שיש בידו למצות כו' בזה ס' לר"ג דלא נחשטרכו מקודם שעברו הירדן, (וע' במל"מ פ' כ"ה מה' מלוה סוף ה"ג). ועפ"ז יש לחזק קו' החו' שבת פ"ח ע"א ד"ה כפה כו', דהא כבר הקדימו נעשה לנשמת ואין אחר מכאן מודעה רבה לאורייתא, אכן לפתש"כ אפשר לומר בכוונה המאמר מודעה רבה לאורייתא, דזה קאי על עיקר ערבותן שנחשטרכו בשעה שקיבלו את החורה דהו' אז כדן שנים שקנו חפץ דנחשטרכו כנ"ל, וקודם שקיבלו החורה אף שאמרו נעשה ונשמע, מ"מ לא נחשטרכו עבור אחרים, אבל בשעת קבלת החורה דנחשטרכו אז דוק כדן ב' שקנו חפץ דנחשטרכו ממילא, וזה ה' ע"י כפיית הד כגיגית, ובזה מודעה רבה לאורייתא, אף בימי אחשורוש

לי יהוא אחרא כו', וזש"א דבר זה אמרו חכמים ונביאים ולא פירשוהו דעל מה אבדה, הארץ" ממס, אם אדם חטא ארץ מה חטאת, והשיב הקב"ה על עובס את תורתו, והכוונה ע"פ מאי דאיתא בשבת ד' פ"ח ובט"ז ג', דהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לחטא וכו', וע"כ אם אינם ממאסין את התורה אף שחוטאים ר"ל בג"ע ע"ז ש"ד מ"מ רק הנפש החוטאת היא חטאת, אבל הארץ אינה נענשת, משום דויתר הקב"ה בזה, וגשבע לאחר המבול לא אוסיף עוד לקלל את האדמה, ע"כ לא יחרב העולם מעצירות האילו, רק בחטא שפוצו את התורה בזה לא ויתר על מאסה של תורה, ולכן אבדה הארץ ממס, ובשביל חטא מאסה כל תורה יכול להיות דיתרבו כל העולמות, כי כן התנה הקב"ה בעת גמר הבריאה עם מעשי בראשית, שאם ח"ו ישראל ממאסין את התורה או יחזרו, ולכן אמרו במדרש איכה שם דאם רחית עיירות שנתלשות ממקומן דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים, משום דבשביל חטאים אחרים לא חיענש הארץ, רק החוטא, אבל כאן שראית עיירות נתלשות ממקומן ונחרבו זהו בשביל שממאסין את התורה וחין רואין לחזק ידי לומדי תורה — :

(ח) **ובפרט** לפמש"ל לעיל (אות ד') דבעת קבלת התורה נחשערו או כ"א בעד חבירו כדון שנים שקנו חפץ דנחשערו ממילא כ"א בעד חבירו, וע"כ בעת גמר הבריאה דהתנה הקב"ה אם מקבליים את התורה מוטב כו', זה קאי גם על הפרדות שנחשערו כ"א בעד חבירו בשעת קבלת התורה, ולכן אם אין רואין לחזק ידי לומדי תורה שמחוייבים ע"ז מדין ערבות, ע"כ עיירות נחרבות ונתלשות ממקומן עבזר החטא הזה וזהו הכל מחמת ערבותן, דע"ז היסוד של הערבות נגמרו כל מעשי בראשית כולם, וזה שאמר המקוין (באיכה ד') איכה יועם זהב ישנא הכחם הטוב תשתפכנה אבני קדש בראש כל חנות, ואמרו במדרש שם, כד הוו הבריו נפקין לפרסיהם הוו קרו עליהון תשתפכנה אבני קדש בראש כל חנות, והכוונה הוא דלומדי תורה לא ה' להם במה להתפרנס, וע"ז אמר תשתפכנה אבני קדש, וזש"א איכה יועם זהב היינו דנחשך זהב, ישנה הכחם הטוב בשינוי גמור, דנחרב העולם ועשירים יורדין מנכסיהם, זהו בשביל החטא דתשתפכנה אבני קדש שאינם מספיקים צרכי לומדי תורה, והלומדים מתעוללים בראש כל חנות

של תורה שנאמר כו' אלא על עובס את תורתו כו', הלואי אחי עזבו ואת תורתו שמרו שמחוק שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב, עכ"ל המדר', ויש לומר דזהו הכוונה של הירושלמי סוטה פ"ו ה"ד שהבאנו לעיל (אות ב') א"ר ירמיה בשם ר' חייה בר אבא (וכן הוא במדר' פ' קדושים דאמר ר' ירמיה בשם ר' חייה) לא למד ולא לימד כו' והחזיק ה"ז בכלל ברוך, והכא במדרש איכה הנ"ל איתא ר' ירמיה בשם ר' חייה בר אבא הלואי אחי עזבו כו', דר' ירמיה בשם ר' חייה חזלי לטעמייהו דאמרי הכא הלואי אחי עזבו ואת תורתו שמרו שמחוק שהיו מתעסקין בה המאור שלה ה' מחזירן למוטב, וע"כ אף במי שלא למד כלל והחזיק בידי הלומדים ה"ז בכלל ברוך משום דהמאור שבה נחזירו למוטב, וכן הלשון דאמרו מחוק שהיו מתעסקין" בה הכוונה שאם היו משחללין בעסק התורה להחזיק ידי הלומדים שיוכלו לעסוק בתורה, מדלא קאמר מחוק שהיו עוסקין בתורה, או שהיו לומדים התורה רק לשון מתעסקין בה לשמור תורתו שלא תשכח, ושייך ע"ז לשון תורתו שמרו היינו שמירת התורה עליהם, וקאי על מאי דקאמר לעיל מינה אם רחית עיירות שנתלשו ממקומן דע שלא החזיקו בשכר משנים, שלא ראו לעסוק ולעזור לאחיהם הלומדים שיה' בידם יכולת לעסוק בתורה, וע"ז אמרו שם דלא ויתר על מאסה של תורה, דמי שאינו משחלל לעזור ללומדי תורה, הרי הוא בשם ממאס את התורה ח"ו — :

(ו) **ובב"מ** דף פ"ה, אמר רב יהודה אמר רב, מ"ד מי האיש החכם ויבן את זאת כו' על מה אבדה הארץ כו', דבר זה אמרו חכמים כו', עד שפירשו הקב"ה בעלמא שנאמר ויאמר ה' על עובס את תורתו, ובמדרש איכה (הפסוק לעיל) אמרו מלינו שויתר הקב"ה כו' ולא ויתר על מאסה של תורה, ולכאורה יפלא במה שאמרו דויתר הקב"ה כו' בלא כל האומר הקב"ה וחתן הוא, ויותר חייו, כדאי' בב"ק ג' ובירושלמי דשקלים פ"ה ה"א ובירושלמי ב"ה פ"ג ה"ע, אף כוונתם הוא, דהנה כבר נשבע ה' לאחר המבול לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם, שהאדמה לא תחזור עוד לחטא וכו' בשביל חטאת האדם, רק החוטא עונו ישא והארץ לא תקבל עונש עבדו כמו שה' בעת המבול שאמר ה' לנח והגני משחיתים את הארץ, אבל כאן בשעת החורבן נחרבה הארץ, כדאמרו בגיטין נ"ז לדידי חזי

דלוחן שהיו יכולין בעצמן לערוך מלחמה היו עומדים בקשרי המלחמה, ואותם שלא היו ראויים לזה היו מספיקים מים ומזון לאחייהם, במבואר בסוטה ד' מ"ג כמו כן במלחמת היצר והמקטרגים שיש לנו, וזמן שרמזו בספרי יראים על פסוק כי תחל למלחמה על איביך כו', דכולנו מחויבים להשתתף במלחמה, אילו בעסקם בחורה ואילו שאינן בני חורה ואין להם עת לעסוק בחורה יראו להספיק מים ומזון לאחייהם הלוואים היורדים במלחמה, ויהיה שייך בזה את כפרינו ואנא בריגלאי — :

(ו) **ועלינו** אמר הנביא ירמיה' (ח') אין ענבים בגפן ואין תאנים בחאנה והעלה נבל ואשן להם יעברום, הכוונה דאיתא בחולין דף ל"ב אומה זו בגפן נמשלה זמורות שבה אילו בעלי דתים כו' והיינו דשלתו מתם ליבעו רחמי תחבליה על עלינו דאילמלא עלייה לא מתקיימי איתכליא משום דהעלה הוא שומר הפרי, ופירש"י שם ד"ה זמורות כו', כך בעה"כ גומלים חסד ומחויקים ידי כו' ומתקיימים על ידם עכ"ל, וזש"א אין ענבים בגפן כו' היינו שהת"ח ותכמי הדור מתמעטים, ויחסר בהאומה שנמשלה בגפן, הת"ח כמקראים בשם ענבים שבה מהם היין זו חורה כמזש"א במדרש ש"ר פ"ד על פסוק הביאני אל בית היין זו חורה ע"ש, ואין לנו תקוה על אחרים שימלאו מקומם לפי שהעלה נבל, דהבעה"ב שהם בחי' עלה שומר הפרי, היינו להת"ח, הם כובלים ונכמשים בעוה"ר ורפו ידיהם לחזק ידי לומדי חורה, וע"כ אין אשכול אשם שהכל בו, כדאי' בסוטה כזמיכה ז', פי' אשכול אשם שהכל בו, כדאי' בסוטה מ"ז, כי אם אין גדיים אין תישים, וזהו שמסיים שם ואשן להם יעברום, דבמה שאינן רואין להשתדל ולהספיק להלומדים המוכשרים וראוין להרביץ חורה רבבי' ולהורו' הורא' בישאל — ועי' כן שרו חבימיא למיהוי כספריא, כבסוף סוטה הנ"ל, לפי שאין להם מזונם והספקתם, ועי' מהבטלים מעסק החורה, וע"כ אמר ואשן להם שהת"ח שנחתו להם יעברום, דבמה שאין רואין לכבד את החורה ולהספיק להלומדי' הווי כמו שסם מעבירים אותם בידיים ח"ו מן השולם לאותן ת"ח, שוב ראיתי ביאור הפסוק הנ"ל להגאון מליסא ז"ל בסוף ספרו נחלת יעקב בדרוש להספד — :

(יא) **ובסוכה** דף ל"ד דרשו על פסוק קח על מים רבים לפלפה שמו, א"ר אבהו, אמר

חלות, דבשביל שהעשירים אין יולאין ידי חובת הערבות שנחתרבו בשעת קבלת החורה, ע"כ העשירים מתחמטין ונחתין מנכסיהן בעוה"ר, דהא איתא בשבת ק"ט, עשירים שנבבל בשביל מה הם זוכין בשביל שמכבדין את החורה, וממילא למדנו ההיפוך דאם אינם מכבדין את החורה אז הם יורדים מנכסיהם ובתוכם נחרבו וע"ז נא' (בחיוב לו) כי ע"ז נחרת מעוני דקשה ענינו מכל יסורין שבעולם ר"ל :

(ט) **והנה** בזמניו אשר בעוה"ר חכמי הדור מתחמטים ודלים, ובימינו נתקיים מאמנם ז"ל (סוף סוטה) שרו חבימיא למיהוי כספריא (פי' מלמדי תיבוקות) וספריא כעמא דארעא ועמא דארעא חולא ודלדלא כו' ואין שואל ואין מבקש כו', ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, דלוחן שראויין להוראה מחמת דוחק ותוסר פרנסתן מוכרחין להיות מלמדי תיבוקות כדי להחיות נפש, ואחלא ודלדלא, כי הולכין לסבב על העיירות לבקש איזה חכמה ומעמד להחיות את נפש ב"ב, ואין שואל ומבקש להחקר לבס, ואנשי הגבול הם הת"ח השומרי' את בני דורם — לכלי יעברו את הגבול אשר גבולו ראשונים, יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, כי אין נותנים להם שום חנינה, ועי"ז ח"ו תפוג חורה מישאל ועליהם נאמר תשתכנה אבני קדש בראש כל חלות, וכמז"כ לעיל בשם המדרש איכה, ועלינו אמר הכתוב (דברים ל"ב) כי יראה כי אולת יד ואפס עזר ועזוב, היינו דאש כוחנו, ואפס עזר היינו דהת"ח אין להם במה להחיות נפש ואינן יכולים להיות עזר בבית והם סובבים מעיר לעיר, ועזוב הוא לשון עזר וחיזוק (כמו עזוב תעזב עמו) שאין להם שום סיוע ותמיכה מן הבעה"ב, וזהו מעשי שטן, כדאי' בזה"ק פ' וישלח על פסוק. וירא כי לא יוכל לו ויגע בקץ יריבו איגון תמכין דאורייתא ע"ש, ועלינו נאמר (ריש ש"ב) איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, דכלי מלחמה שלנו להגלל ממלחמת היצר הוא עסק החורה כדאמרו בקידושין דף ל' בראתי יאה"ר בראתי לו חורה חבלין, וכן להגלל מכל האויבים והמסעינים הוא ע"י עסק החורה, כמז"א חז"ל בב"ר פ' ס"ה על פסוק הקול קול יעקב כו', וזהו כוונת הפסוק כחלים ביד גבור כן בני הגעורים דלוחן נערי בני ישראל העוסקים בחורה הם הכלי זיין שלנו לעמוד בקשרי המלחמה, כמו שדרשו בקידושין שם על הפסוק הזה ע"ש, וידוע מהמלחמות שהיו בימים הקדמונים,

כו' והעושה פרקמטיא לת"ח והמנהג ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה כו' ולדבקה זו כו', ע"כ אמרתי שידבקו לת"ח להשתדל בהחזקת ידיהם ולהנהיגם דזהו צבחי' ערבה דגדילה סמוך להמים ומקורב עם האתרוג כנ"ל, והן שמו ח"ע כפפסה שבהים, שאינה עומדת סמוך להמים, ופסולה לד' מינים, דהרחיקו ח"ע מלהתקרב לת"ח ולהנהיגם מנכסיו — שוב ראיתי כי כ"ז הוא מבואר במנחת ד' כ"ז, דהכי חיטא שם, ארבעה מינים שבלולב, ב' מהן עושין פירות ב' מהן אין עושין פירות, העושין פירות יהיו זקוקין לשאינן עושין פירות ושאינן עושין פירות יהיו זקוקין להעושין פירות כנ"ל, וכן ישראל כהרצאה עד שיהיו כולן באגודה אחת שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה עכ"ל הגמ', ופירש"י יהיו זקוקין כאחד כלומר כולן יהיו כאחד, והוצא זה בילקוט פ' אמור ע"ס, והנה בס' המנהיג שחיברו חד מן קמחי כתב בדף ס"ה ע"ב, וז"ל ותניא ד' מינים שבלולב ב' מהן עושין פירות ב' מהן אין עושין פירות העושין פירות יהיו זקוקין לשאינן עושין פירות ושאינן עושין פירות יהיו זקוקין להעושין פירות, עושין פירות אילו ת"ח המדביאים תורה ומצוות רחמים על בעלי חיים שיכללו מכל פורעניות דשלאו מחס ליבשו רחמי אהכליא על עליא דאילמלא עליא לא מחקיימין אהכליא, ושאינן עושין פירות אילו בעה"ב שעושין נחת רוח לחכמים ותלמידיהם ואין יוצאין ידי חובתן עד שיהיו כולן באגודה אחת עכ"ל, ולפי פירושו מדוקדק הלשון דאמרו יהיו זקוקין להעושין פירות דזקוקין כמשמעו, דמחוייבים הבעה"ב להשתדל בהחזקת ידי החכמים ותלמידיהם ולפרנס אותם, וזהו כעין דברי הגר"א ז"ל שיוצא לקמן (אות ל"ג) דארבעה מינים שבלולב הם ארבע כחות שחושב שם והעיקר שיהיו כולן אחדים ואגודים זכ"ל היינו שאין פורשין מדרכי הלימוד, וכמש"כ הגר"א ז"ל שם דהם המחזיקים ידי ת"ח ולומדי תורה במאכל ובמחנת ידם ומשמשים אותם בגופם — כמבואר שם בארוכה בדבריו הקדושים:

(יג) **ובסנהדרין** דף ז', אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר פוער מים ראשית מדון, והקשו בתוס' דהא אמרו בשב"ד ד' ל"א דשואלין נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה, וכן הקשו בקידושין מ', אמנם לפי מה שנחבאר גודל החיוב להחזיק ידי לומדי תורה

אמר הקב"ה אני אמרתי שיהיו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה, והן שמו ח"ע כפפסה שבהים, וז"ל לפרש הטובה בהקדם גמ' דע"ז ד' ה', אמר ר"י מ"ד אשריכם זרעי על כל מים, אשריכם לישראל שבזמן שהם עוסקין בתורה ובג"ח יגרים מסור בידם ואין הם מסורים ביד יגרים שנאמר אשריכם זרעי על כל מים ואין מים אלא תורה כו' ואין זרעי' אלא לדקה שנאמר זרעו לכם לדקה, (וכעין זה בבב"א י"ז) ויש לדקדק דאך נופל הלשון זרעי על כל מים דאך דהתורה נקראת מים, אבל איך שייך בזה הלשון זרעי על כל מים, דהא זריעה היא לדקה, ועוד יש לדקדק הלשון בזמן שהם עוסקין בתורה, אל"ל בזמן שעוסקין בתורה, וז"ל לפרש דקאי על אותן שמשתדלים לחזק ידי הלומדים והעוסקים בתורה, דגם אותן שמספיקים מזון להעוסקים בתורה שכרם הוא דיגרים מסור בידם כמו דאמרו בקידושין ד"ל בראתי ית"ר בראתי לו תורה חבלין אם אהם עוסקים בתורה אין אהם נמסרים בידו כו' אם פגע בך מנוול זה משכחו לבהמ"ד אם אבן הוא נימוח אם ברזל מחפוצין כו' (וכעין זה בסוטה כ"א ע"ס) ע"כ אמר הכא במס' ע"ז, דאך הזורעים על כל מים ומספיקין לחזק ידי לומדי תורה ג"כ זוכין למעלה זו דיגרים מסור בידם כמו בהת"ח עצמן וחש"א שבזמן שהם עוסקין בתורה, היינו דהת"ח עוסקין בתורה ע"י מה שהם זורעים ונותנין להם לפרנסתן, ע"כ גם המחזיקים זוכין להשכר הזה שנקרא' זרעי להחור' עצמה דעל ידיהם נומחת התורה ומחיימת, ואחר כחצי זאת מלאתי להרי"ף בע"י שם שכתב בן וז"ל, דקאי על הגומל חסד עם הת"ח דהוא מעולה כאילו הוא בעצמו עוסק בתורה, שמתוך התורה מסתלק הית"ר גם מי שעושה לדקה וחסד עם הת"ח הרי הוא כמוהו עכ"ל, וז"ה שכוונתי לדעתו:

(יב) **וזה** שאמרו בסוכה, אני אמרתי שיהיו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי ניהו ערבה כו', הטובה ע"פ המבואר במדרש פ' אמור, דערבי נחל אילו אותן שאין בהם תורה ואמר הקב"ה לקושרן באגודה אחת עם הלולב וההדס כו', וחש"א אני אמרתי שידבקו לת"ח שהם צבחי' מים כנ"ל כדאמרו במס' ע"ז הנ"ל, וכמבואר בכתובות דף ק"א, כל המשממש באור תורה אור תורה מחייבו כו' מלאתי להם תקנה מן התורה ואהם הדבקים בה' חלקיכם

(יד) **ובילקוט** בתוקותיו כו'. לא מאסתיס כו' והלא כל המתנות טובות שניתנו להם ניטלו מהם מה נשתייר להם זה ס"ת שאם לא היה קיים לישראל לא היו משווים כו'. וביומא דף פ"ו, חרבעה חילוקי כפרה שהי' ר"י דורש, עבר על עשה כו' על ל"ת כו' תשובה תולה ויו"כ מכפר עבר על כריתות ומיתות ז"ד תשובה ויו"כ חולין ויסורין ממרקין כו', וזהו לאחר שנחרב המקדש ואין לנו קרבנות של יו"כ דבזמן שהיו קרבנות הי' יו"כ מכפר לגמרי אף על החמורות, ולא היה צריך להתיישר ביסורים לכפר ולגמור כפרתו. כי אז הי' יו"כ גומר הכפרה לגמרי, כמבואר בשבועות ד' י"ב וברמב"ם פ"א מה' תשובה, ובזמנינו שאין לנו קרבנות יו"כ אין לנו עולה להגלל מן היסורים בעבר על החמורות כמו כריתות ומיתות ז"ד אך עדיין יש לנו עולה להגלל מן היסורים אף בזמנינו, והוא כי עסק התורה מכפרת אף על עוונות החמורות ובמש"כ הגפה"ה שער ד' פ' ל"א ובדחמרי' ב"ר"ה ח"י, בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בז"ח, וכן אמרו במנחות ק"י אמר ר"מ ז"ל זאת החורה לעולה ולחטאת כל העוסק בחורה כאילו הקריב כו' אלא אמר רבא כל העוסק בחורה א"צ עולה ולא חטאת כו', ונ"מ רבתי זין ר"ל לרבא, דלר"ל דאמר כאילו הקריב כו' אין שייך בן רק במי שלומד הלכות מעשי הקרבנות דאז הי' כאילו הקריבין, במש"כ וגשלמה פריס שפתינו, אבל לרבא דאמר כל העוסק בחורה א"צ חטאת כו', ע"כ אף מי שלומד במה שאין ענין לקרבנות כלל ג"כ נחשב כמו מעלת הקרבנות, משום גדולה מעלת התורה שהיא מכפרת בעלמותה, וכמו שפירשתי כבר המאמר של פ' קנין תורה, ומרחקתו מן החטא ומקרביתו לידי זכות, דאף בעושה תשובה מיראה הוויין לו זדונות כשגגות, ואילו בעוסק בחורה זדונות נעשו לו כזכיות (*), וזש"א ומרחקתו מן החטא ומקרביתו לאותו החטא עלמו לידי זכות דנעשה ממנו זכות. והנה הר"ק פ"ה דיומא בחד דתשובה מאהבה א"צ ליו"כ וליסורים, ומכפרת מיד לגמרי, כיון דזדונות נעשין כזכיות. א"כ ה"ה במלת עסק החורה כיון דזדונות נעשו לו כזכיות ונמחק החטא לגמרי ע"כ א"צ עולה וחטאת ומכפרת מיד אף בזמנינו שבעו"ר אין לנו עשיו קרבנות יו"כ, וכעין זה איתא בזכרות ה' כל

חורה, דא"כ הוא בכלל חרור אשר לא יקים את דברי החורה הזאת ומי שמחזיק ומהנה לה"ח הוא בבחי' אשריכם זרעי על כל מים כמאמרם בע"ז, ובבחי' קח על מים רבים דסוכה הג"ל, ע"כ י"ל דמאי דאמרו דתחילת דינו של אדם הוא על ד"ש הכוונה דשאלין לו אם קרבת לה"ח והחזקת ידי לומדי תורה, משום דמי שמחזיק ידי לומדי תורה ה"ז בכלל ברוך, ולהיפוך הוא בכלל חרור ח"ו כמ"ש בירושלמי דסוטה ובמ"ר, ואח"כ שאלין לו נשאת ונתת בחמונה קבעת עתים לחורה, דאף דאמרו שם בירושלמי דסוטה ובמ"ר לא למד ולא לימד ושמר ועשה והחזיק ה"ז בכלל ברוך, מ"מ החיוב עליו לקבוע עתים לחורה ונענש על מה שלא קבע עתים, וזהו בכלל אין עבירה מכבה תורה דסוטה כ"א, וגם ה"א אמרו בירושלמי ובמ"ר שם לא למד ולא שמר ועשה ולא הי' סיפוק בידו להחזיק והחזיק כו', ולכן אמרו בקידושין שם אין תחילת דינו של אדם אלא על ד"ה דכלשון הזה כתוב בתוס"ק חרור אשר לא יקים את דברי החורה, וה"א דאמרו בקידושין מ' כשם שהלימוד קודם למעש' כך דינו קודם למעשה כו' כדרך המנוגה כו' דאמר אין תחילת דינו כו', ולכאורה הוא סתירה למש"כ לעיל דזה קאי על מי שלא ראה להחזיק ביד לומדי תורה. אבל באמת אין מזה סתירה, דהא כבר כתבתי בשם הרי"ף בע"ז ה', דמי שגומל חסד עם הת"ח הרי הוא כמוהו, ולכן יש להמחזיק בידו ת"ח כל הזכות והשכר שיש להת"ח עלמו, וכמו שיחבאר זה להלן ביתר ביאור לכן כמו דאמרו דלימוד קודם למעשה, משו' דלימוד גדולה במעלתה, כמו כן יש מעלה זו למי שמחזיק ומהנה לה"ח, וזהו בבחי' זורעי על כל מים, וקח על מים רבים כנ"ל, דגם זכות זה גדול וקודם למעשה כמו דאמרו בירושלמי ובמ"ר דאף מי שלא למד ושמר כו' והחזיק ה"ז בכלל ברוך, (ומה שאמרו שם הטעם דלימוד מביא לידי מעשה זה שייך גם על מחזיקי ידי לומדי תורה, וקצתו) ולכן שפיר י"ל במש"כ, דהך תחילת דינו על ד"ה שנאמר פטור מים דפטור עלמו מהחיוב שמחוייב לקיים זורעי על כל מים וקח על מים רבים, ואינו מחזיק אותם אלא מתרחק מהם, ובפרט מי שאינו לומד בעלמו ואינו נותן מלחמו לה"ח דע"ז נענש בתחילה, ותחילת דינו ע"ז — ומיושב קושיית התוס':

דכל

(*) ובזה יש לפרש הטעם שלום רב לאהבי הורחק ואין למו מכשול, שלא ישאר אף שוגג שמכונה בשם מכשול ע' יומא פ"ו ע"כ ה"י עון הוא וקרי לי' מכשול:

(והובא לעיל אות ז') דאס אין מחזיקין ידי ח"ח מביאין חורבן לעולם ח"ו, וכן מצינו בכתובות ק"א דכל המשחמם באור חורה אור חורה מחייו ורפאים כל יקומו בני שמרפה עלמו מד"ה, אבל מי שמסגה ח"ח מנכסיו ועושה לו פרקמטיא עליהן נאמר ואחס הדבקים בו' ולדבקה בו' כו', משום דכללל הוא דכל הזכות והמעלה שיש להח"ח עלמו כמו כן להמחזיקים בידי לומדי חורה, ומח"ע אמרו בפסחים דף כ"ג דכל המטיל מלאי לכיס של ח"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי כלל החכמה כלל הכסף, וכן הוא פי' דירושלמי סוטה דעמיד הקב"ה לעשות כל לבטלי מלות ביניהם של בעלי חורה מ"מ כי כלל החכמה כלל הכסף ואח"כ חיים היא, ופי' הקרבן עדה כלומר שכל המחזיקים שיה לשכר העוסקים בחורה, לבטלי מלות היינו המחזיקים ביד הח"ח שילמוד עכ"ל, וזהו משום דיש לו כל הזכות שיש להח"ח בעלמן, ולכן שכל המחזיק שיה לשכר העוסק בחורה, (ויש לפרש זה בכוונת הפסוק שמח זבולן בלאחך וישכר באהלך, וקארי' וימילא כמו המעלה שיש להעוסק בחורה דמכפרת גם על עבירות החמורות, אף בלא יסורים, כן גדול הזכות של מחזיקי החורה להגן בעדם ולכפר עליהם אף על החמורות כפרה שלימה בלא יסורין כלל: (ז') **ובקעת** ראייתו ראי' ברורה לזה גדולה מעלת מחזיקי החורה שמכפרת על כל עוונותיהם, דאיחא בסנהדרין דף ק"ב, אחאב שקול הי' בו' ומתוך שהסגה ח"ח מנכסיו כיפרו לו מחלה, ופי' המהרש"א שם הענין דכיפרו לו מחלה, כי המהגה ח"ח מנכסיו כאילו דבוק בשכינה כמש"כ ואחס הדבקים בו', וחש"א שכיפרו לו מחלה הגם שהיה אדוק ודבוק בעבודה כוכבים הרי ממה שהיה מהגה ח"ח היה גם דבוק לשכינה עכ"ל המהרש"א, הרי מצינו מבורר להדיא מעלת מהגה ח"ח שמכפרת עוונותיו, והא דכיפרו לו רק מחלה זאת משום שאחאב עבד עבודה כוכבים והיה דבוק בע"ז כמש"כ המהרש"א ח"כ ממילא מוכח דמי שאינו עובד עבודה כוכבים אז גדולה מעלת מהגה ח"ח שמכפרת על כל עוונותיו, לפי שדבוק כולו בשכינה, וביאור דברי המהרש"א הוא ע"פ הא דיומא ד' פ"ו דאמר ר' לוי גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד בו', זר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אר"י הכי והא אר"י גדולה תשובה

דכל העוסק בחורה יסורין בדילין הימנו, וי"ל דזהו ג"כ מח"ע, ויש לדון עפ"י בסוגיא שם: (טו) **ובכרר** כל העוסק בחורה הוא ג"כ אף מי שאינו יכול להיות עוסק בחורה מחמת ערדות הזמן וכיוצא. מ"מ יכול להשיג מעלה זו להיות ניצל מן היסורים, אם ישחלל להספיק ללומדי חורה, דנחשב לו כאילו הוא בעלמו עוסק בחורה, וגם עליו שייך לומר המאמר דכל העוסק בחורה ח"א חטאת בו', דהא עוסק בעסקיו למען החזקת החורה שיהיה ביכולתו להספיק, וזהו דבר גדול וענין נכרך, משום דבאמת מי יוכל להדיק נפשו ולומר זכיתי לבי עשרתי מחטאתי, וחלילה כשעובר על עבירות חמורות אין לו ענה להגלל מן היסורים שבאין למרק ולגמור כפרתו, כמש"א בסוף יומא הכ"ל, אבל לפמ"ש"כ יש לו ענה בע"ה להיות ניצל מן היסורים, והוא ע"י השחלולותו (*). להחזיק ידי לומדי חורה ועובדי ה' וכבר כתבנו לעיל (אות י"א) בשם הרי"ף לע"ז דמי שגומל חסד עם לומדי חורה הוי ממש כאילו הוא עלמו לומד בחורה, ומצינו כן בצ"ר פ' ויחי, דזבולן קדם לישכר לפי שזבולן עוסק בפרקמטיא וישכר עוסק בחורה לפיכך קידמו עליו הכתוב לומר ען חיים הוא בו', וכן הוא במדרש הנחומא פ' ויחי, קדם זבולן לישכר בו' עשו שותפות ביניהם בו' לפיכך הקדים זבולן לישכר שאלמלא זבולן לא עסק לישכר בחורה, וכן הוא במדרש במדבר נשא פ' י"ג בזה"ל שגדול מעשה יותר מהעושה שלולי זבולן לא הי' לישכר עוסק בחורה שהוא הי' מאכילו ונותן לחוך פיו ולכן הלה חשבון אגדולה בזבולן, וכעין זה בזה"ל בסעלתוך: (טז) **וביוצא** בזה אמרו במ"ר על פסוק שמח זבולן בלאחך לימוד של ישכר שלק הן בו', וכן הדין נותן שיהיה להמחזיק ידי לומדי חורה כל הזכותין והמעלות שיש להבעלי חורה עלמן, ואח"כ אמרו דקידמו הכתוב לזבולן, ואמרו לימוד של ישכר שלק הן, וע"כ בזה שאמרו במעלת החורה דמילתו מן היס"ר ויזרו מוסור בידו, כמו כן בפי' שזרע ומחזיק לבטלי חורה, כמו הא דע"ה'. וכן בזה שאמרו בשבת פ"ם וע"ז ג' דהנהגה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את החורה אחס מחזיקימין ואם לאו אני מחזיר אחסם לחסו ובהו זה קאי אף על מחזיקי החורה, כמש"א במדרש איכה

(*) ועי' עוד בש"ס לר"י ש"א אות חז מבורר ג"כ כעין זה שכתב האדם משחלל להמך ביד האמת (זו חורה) בו' ויחזק ידי אנשי אמת ונשא באשם בו' נגלל גם מיתה החמורה על עון ח"ה ח"ו זהו ביאור תוספת עון:

בהך דפסחים ד' כ"ג ע"ב דאמרו דהמעיל מלאי לכיס
ה"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר בכל
החכמה בכל הכסף, דמשמע דה"ח הוא העיקר
והמעיל מלאי עפל לו, דהוא יושב בצילו של ה"ח,
והכא אמרו דשכר ה"ח עולמו מרובה ביותר, ולפמש"כ
א"ש, וע' בירושלמי סוטה פ"ז ובתוס' סוטה ל"ז ע"ב
ד"ה רשב"י כו', וקצתו:

(יע) **וזהו** כוונת המחבר בשבת דף קי"ט, בעא
מיניה ר' מר' ישמעאל בר' יוסי,

עשירים שב"י כמה הם זוכין, א"ל בשביל שמעשרין
דכתיב עשר תעשר עשר בשביל שתעשר, שבבב
שבביל שמכבדין את התורה, ושבבאר אריות בשביל
שמכבדין את השבת. והנה על בשביל שמעשרין הוכיח
מקראי אבל הך דשבביל שמכבדין את התורה והשבת
לא ביאר לו בהוכחה, וע"כ צריך ביאור איזה שייכות
יש להם להך דזוכין בעשירות, אבל לפמש"כ לעיל
י"ל דהא כבר ביארנו לעיל (אות י"ד) דלאחר חורבן
בהמ"ק דתבטלו בעו"ר קרבנות יו"ד אין לנו גמר
כפרה על העבירות החמורות רק ע"י יסורים, ומי
יאמר זכיתו להיות נזהר שלא יבשל ח"ו בחמורות וכמו
חילול שבת בעו"ר, ולה"ר דנאמר ע"ז יכרת ה' כל
שפתי מלקות כו' ומגדיל עוונותיו כנגד בלש עבירות
כו' כמבאר בעריקין דף ע"ו, וכגון כל המעלים
עיניו מן הדקרה כאילו עובד עבודת כוכבים (כתובות
ס"ח) וכיוצא בו עוונות חמורות כלל. וע"כ מתיסר
האדם ביסורים ובכללם הוא יסורי עניות כמאמרם
ז"ל קשה עניות צחוק ביתו של אדם יותר מחמשים
מכות (ב"ב קט"ז) וכעין הא דעריקין ע"ז. אבל
באותן שהם בני תורה התורה מכפרת עליהן, ולאחזן
שאינן בני תורה להם הסגולה והעצה להגלגל מן
היסורים, היינו שיכבד את התורה, וכיבוד הוא בגופו
וממונו, וכעין הך דקידושין ל"א ול"ב ותוס' שם,
וה"א עשירים שבבביל זוכין בשביל שמכבדין את התורה
בגופם ומחזיקים ידי לומדי תורה, וזהו כפרה שלימה
אף על עבירות החמורות, וא"ל להתיסר ביסורין
ועניות, וע"כ הם עשירים, וכן אפ"ל הך דשבביל
שמכבדין את השבת, לפמש"כ ה"ז ב"א ר"ס רמ"ב,
דהשומר ומכבד את השבת נחפזו לו עוונותיו בלא
יסורין אף עוונות החמורים ע"ש, וע"כ כשמכבדין
את השבת זוכין לעשירות, וכנ"ל בקצרה (ובדרוש
חובת מוסר על חילול שבת בעו"ר הארצתי בזה):

(כ) **נחזור**

רק התורה הזאת ומי שיש בידו היכולת

השובה שדוחה ל"ח כו', וחזקין דר"ל ס"ל עד ועד
בכלל והשובה מנעת עד כה"כ ממש, והכוונה הוא
דנעשה חיבור גמור צינו להשכינה, ולכן מקשי שם
על ר"י דס"ל עד ולא עד בכלל דלא נחצר בחיבור
ממש, דהא קאמר גדולה תשובה שדוחה ל"ח כו' ואח
זוית ושוב אלי, א"כ מוכח מזה דנעשה חיבור ודיבור
ממש, וע' במהרש"א שם, ואף לר"י דעד ולא עד
בכלל מ"מ ע"י תשובה עילאה דהיינו תשובה מאהבה
בזה כ"ע ס"ל דעד ועד בכלל, וכמש"כ החצויות
שור בחידושו ליומא שם, וכן כתב הרמב"ם הלכות
תשובה פ"ז ה"ז במעלות התשובה, אמש היה מובדל
מן ה' שנאמר עיונותיכם היו מבדילים ציניכם לבין
אלהיכם, והיום הוא דבוק בשכינה שנאמר ואחס
הדבקים בה' אלהיכם, ולכן כיון דאמרו סוף כתובות
בהמכה ת"ח דנדבק בשכינה מהך ואחס הדבקים כו'
ע"כ מתכפרים לו עוונותיו ע"ז כמו דאמרו בבבלי
תשובה גמורה, ולכן מאות החזקה ידי לומדי תורה
הוא סגולה גדולה לבעלי תשובה, משום דע"ז
נדבק בשכינה —

(יח) **והנה** ביררנו דמי שמחזיק ידי לומדי תורה

בזה בכרו לשכר של ה"ח, דנחשב
כאילו הוא בעלמא לומד, וכמש"כ הטור ב"ד ר"ס
רמ"ו, דאם מספיק לאחרים הלומדים תשקב לו כאילו
הוא בעלמא לומד כמו שדרשו חכמים בפסוק שמח זבולן
בנאחך, וכ"כ הרמ"א שם, וכמש"כ לעיל בשם המדרש
והובא גם בפירש"י לחומש פ' ברכה דהקדים זבולן
לישכר לפי שתורתו של יששכר ע"ז זבולן היתה,
ולכאורה יש להעיר ע"ז מהא דברכות ד' ל"ד וסנהדרין
דף ז"ע דאמרו שם כל הנביאים לא נתנבאו אלא כו'
ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל
ה"ח עולמו כו', הרי דשכר ה"ח עולמו גדול יותר ממי
שמהנה מנכסיו, וזהו דלא כמו שנחבאר, ואפשר
לחלק דהיכי דלא היה באפשרות ביד ה"ח לעסוק
בתורה כלל רק ע"י השתדלות של המחזיק בידו ומספיק
לו כל צרכיו, אז נחשב שכרם שזה בשוה, וכמו בהך
דישכר וזבולן, וכמו שאמרו שם הטעם דתורתו
של יששכר של זבולן היתה וגם אמרו שם דישכר
עוסק בתורה וזבולן בא ומאכילו כו', דמשמע דלכן
אמרו דהקדימו לזבולן משום דכלא זבולן לא ה' יששכר
יכול לעסוק בתורה, אבל היכא דיש ביד ה"ח לעסוק
בתורה אף בלא החזקה ידו רק שעוזרו להרווחה
בעלמא, בזה אמרו דשכר ה"ח מרובה ביותר משכר
של מי שמהנה מנכסיו ועושה לו פרקמטיא. וכן י"ל

פגע כך מנוול זה משכחו לבהמ"ד אם אכן הוא נימוח
אם ברזל הוא מחפוצ, וזריך ביאור באזהר דמיון
המשיל ה"ה"ר לאבן ולברזל, ולמה אמר באבן נימוח
ובברזל מחפוצ, והנלע"ד ע"פ מאי דאיתא בסנהדרין
ד' ע"ו ע"ב מפני מה לא נאמרה יד בברזל לפי
שהברזל ממיית בכל שהוא, ולכן באבן כתוב יד כו',
וע' צפירש"י שם, והחוס' כתבו שם דמכת ברזל מזקת
ביותר ממכת אבן, לפי דאמרו בשבת קל"ד ויבמות
ע"ו וחולין ע"ז דפרזלא מיוזק זריף, וכעין זה בע"ז
כ"ח דפדעחא מחללין עליו את השבת, ובא"ח סי'
שכ"ח ס"ז דמכת ברזל מחללין עליו את השבת משום
דמחפשט מרחוק עד הנפש ודינה כמכה של חלל
דמחללין עליה את השבת, משום דזה נוגע עד הנפש,
אבל מכת אבן ועץ אינם מחפשטים להלאה וע"כ אין
דינם כמכה של חלל ואין זה נוגע עד הנפש. והנמשל
הוא דאם עובר אדם על החמורות כמו כריתות
ומיתות ב"ד מיקרי זה מכת הנפש, כי זה נוגע למעלה
בשורש העליון דנפשו נכרתה מלמעלה בשורש העליון
וזכו ענין כרת כדכתוב הכרת חכרת הנפש ההיא
דהנפש נכרתה משורש העליון מלמעלה, ולכן חטא
כריתות וכיוצא מיקרי מכת הנפש דנוגע לנפש ממש,
אבל מי שעובר על עבירות קלות כמו עשה ול"ח כיון
דאין זה מחייבי כריתות, ע"כ לא מיקרי זה מכת
הנפש, דהא אף חטא מ"מ הוא מקושר עדיין לשורש
העליון, כמבואר ב"ז :

(כב) ורנה מי שעבר על קלות, בעשה מוחלין לו
מיד, ובז"ל חטובה חולה ויוה"כ
מכפר, ובחמורות חטובה ויוה"כ חולין ויסורין גומדין
הכפרה, כמו דאמר ר' ישמעאל ביומא פ"ו. וכמו
כן יש לומר דעסק התורה מכפר לגמרי על העבירות
דעשה ול"ת מיד אף בלא יוה"כ, ונמחק חטאו לגמרי.
משא"כ בעבר על כריתות ומיתות ב"ד אין מחכפר
ונמחק חטאו ע"י עסק התורה לחיד רק ע"י יסורים,
וזש"א אם פגע כך מנוול זה והסיק לחטאו וחטאת
כבר משכחו לבהמ"ד אם אכן הוא, היינו אם הוא
בח' מכת אבן שאין זה מכת חלל ולא נגע עד הנפש,
דהיינו שהוא מן העבירות הקלות כמו עשה ול"ת,
כיון דאין זה מכה של חלל, ע"כ נימוח ונמחק החטא
לגמרי, והרי הוא כמו שלא הי' בעולם מעיקרא,
דהא לאחר חטובתו לא נשאר אף רשע מהחטא כלל,
ונימוח שייך על דבר שנחבט לגמרי, וכעין הא
דבכורות כ"א וכ"ג בהמה ששפטה חררת דם טהור
אף

להספיק ולכבד את התורה, החיוב עליו לעזור ללומדי
תורה כפי יכולתו, ואז יזכה בדין לעשירות, דאל"כ
יכול להיות אשר העושר שמור לבעליו לרעתו ר"ל,
ואולי הוא מאותן דעבדין ל' יום טוב בעוה"ז ויום
ביש לעוה"ב. אבל אם יראה לעזור ללומדי תורה אז
בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז ובעוה"ב כמו השכר שיש
להס"ח עמו זה וזבא, כדכתב ארך ימים בימינה
בשמאלה עושר וכבוד, כמו כן הדבוק להס"ח זוכה
לעשירות בעוה"ז ולשכר עוה"ב לעולם שכולו ארוך
בחיים הגלגלים וכדאמרו בסוף כתובות דהמהנה ת"ח
מנכסיו והעושה פרקמיתא לת"ח מעלה עליו הכתוב
כאלו נדבק בשכינה ועליו נאמר ואחס הדבקים בה"א
חיים כולם היום, וכן בירושלמי דסוטה פ"ז על
פסוק עץ חיים הוא, ובפסחים כ"ג דהמעיל מלאי
לבים של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר
כי בלל החכמה בלל הכסף. וזוה"א פ"י המענה
באבות (פ"ב מ"א) קנה לו דברי תורה קנה לו חיי
העוה"ב, קנה לו כמשמעו ע"י כספו שמוכן להס"ח (כמו
שאפרש לקמן (אות ל"ב) על פסוק כרוה נדיבי עס)
ודברי תורה קאי על החזקה ידי ת"ח כמש"כ לעיל
(אות י"ג ע"ש). וכן מהכפרים עונותיו ע"י מה
שמחזיק ידי הת"ח, כמו מעלת הת"ח עמו וכו',
וממילא מאי דאמרו חז"ל בערכין ד' ט"ו. ע"כ בחטא
בלה"ר דתקנתו הוא שיעסוק בתורה שנאמר מרפא
לשון עץ חיים כו' ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ
חיים הוא, דכמו כן הוא צמי שמשתדל לחזק ידי
לומדי תורה זהו תקנתו לחטא לה"ר, וכן עץ חיים
הוא למחזיקים דדרשו שם כן על מרפא לשון עץ חיים
כנ"ל הוא קאי על מחזיקי התורה, כדאמרו בירושלמי
ומד"ר הג"ל, והטעם דתקנתו של מספרי לה"ר הוא
ע"י עסק התורה, משום דבכל דיבור ודיבור של לה"ר
יש עבירה, כמו כן בכל דיבור ודיבור שלומד בתורה
מקיים מ"ע דת"ח ע"כ היא תקנתו, וכמו כן במחזיקי
התורה, כיון דע"י הספקתם וחזוקם יכולים הת"ח
ללמוד, ונחשב להמחזיקים כאלו לומדים בעצמם
וכמש"כ לעיל בשם המדרש דכל לימוד של ישכר שלך
הן, וע"כ ממילא תקנתו ג"כ ע"י החזקת התורה,
ובפרט לפי מה שנחבא דמזאת עסק ת"ח מכפר על
כל עונות החמורות, וכמו כן מזהו החזקת התורה—

(כג) וזה מכפר אמרתי בכוננת המאמר בקידושין
דף ל' ע"ב. חטא דבי ר' ישמעאל אם

אף מטומאת משא, משום דדבר הנימוח שנחטטל הוא כחאן ליתא, וכמש"כ מהר"י קורקוס להרמב"ם ה' אבות הטומאת סוף פ"א דדבר לח שנחטטל הוא כחאן ליתא כלל בעולם וכעין הא דבימות פ"ב דמוקמינן בתימחה, משא"כ דבר יבש דעדיין שמו עליו, ע"ש בתוס' ד"ה ר' יהודה. והטעם דבקלות מחכרין לו עוונותיו מיד משום דע"י חטובה ויח"כ או ע"י חטובה וחזרה נמחק החטא לגמרי בלא שום רושם כלל, וע"כ אמרו אם אכן הוא נימוח וממחק חטאו לגמרי, משא"כ אם ברזל הוא דחצה בחמורות דמוגע עד האפש ונכרחה נפשו מלמעלה, אז ע"י עסק החזרה והחטובה עדיין לא נמחק החטא לגמרי וגשאר עדיין רושם מהחטא, ועדיין נכחם עונו לפניו, ולכן צריך לקבל עונשו ע"י יסורים, ולכן אמרו אם ברזל הוא מהפופץ, דאף דהברזל אבד אורחו מ"מ גשאר עדיין שירים וחסיוכות קטנות מהברזל, ולא נחטטל חטאו לגמרי אף ע"י עסק החזרה והחטובה כ"א ע"י יסורין אז נמחק החטא לגמרי. והך חאן דבי ר' ישמעאל דקידושין ל' אול לטעמי' ביומא פ"ו שה"ר ר' ישמעאל דורש ארבעה חילוקי כפרה ומחלק שם בין קלות לחמורות כנ"ל [וע' תוס' פסחים דף ה' ד"ה דברי ר"י, וע' במשנה דיומא פ"ה ע"ב ובגמ' שם] וע"כ צריך לייגע ח"ע ולחקן חטאו באופן שלא ישאר רושם החטא כלל אחר רוב יגיעתו בחזרה ובמע"ע, ובמק"א הארכתה בזה. [ועוד יש לפרש המחמר הנ"ל באופן אחר, והוא כי אכן הכוונה הוא אם מסיחו שלא יקיים מצוה עשה, ושיהי' בשוא"ה, וזהו בבחי' אכן שעומד לפניו לעבד הילוכו, והוא לו כאבן נגף על דרכו שלא יקיים העשין, וברזל הכוונה הוא שמפחהו לעבור על ל"ח בידיים, כמו ברזל דמכלה וחוקר, כן יכריחנו ויסיתנו שיהי' בקום ועשה לעבור על ל"ח].

(כג) **אכן** לפמש"כ לעיל דלימוד החזרה הוא תיקון גמור אף להעבירות החמורות להנצל

מהיסורים וכמו מעלת קרבנות יוה"כ דגומרים כפרתו מיד בלא יסורים כלל, וכדאמרו בעין זה בצרכות ה' כל העוסק בחזרה יסורין בדילין סימנו וי"ל דגם על בעל חטובה דיינין כן, וכמש"כ לעיל בשם האפ"ה, ומשום דנמחק חטאו לגמרי על ידי החזרה (ויש להאריך עפ"י בסוגיא דברכות שם ובסוטה ד' כ"א) וע"כ זהו סותר למש"כ לעיל בכוונה המחמר דאם אכן הוא נימוח כו', ואפשר לחלק דווקא בעוסק בחזרה לשמה או נמחק העון מיד אף

(כד) **ובמק"א** ביארתי המחמר בב"ב דף י' ע"ב, ח"ר אצבו שאלו לשלמה עד היכן כחה של דקה ח"ל לאו וראו מה פירש דוד אבא פור נחן לאביונים דקדקו עומדת לעד קרנו כבכוד, וז"ב דמה מעלה יחירה יש לדקה, הלא גם בייראח ה' כחיד יראת ה' עבודה עומדת לעד, ופירשתי ע"פ הא דפסחים ד' נ' דנלשמה על השמים חסודך, והאבהת ציון דרוש ד' ביאר דמעל השמים הוא שטר נאחי, וע' במהרש"א שם, וחש"א יראת ה' עבודה, היינו כמש"כ לב עבוד כו' בלא מחשבה זרה, וזהו לשמה, אז עומדת לעד ושכרו נאחי, וכמחמרים בשבת פ"ג ארץ ימים בימינה כו' למיימינים בה ארץ ימים איבא, וזהו לעולם בטוול ארץ, אבל למשמאלים בה ארץ ימים ליבא רק עושר וכבוד משום דבלא לשמה עד השמים חסודך, כדאמרו בפסחים הנ"ל, אבל בלדקה אף שלא לשמה הוא כלשמה, וחש"א פור נחן לאביונים דקדקו, היינו אף שמטוין להגאחו החזרת לבעלי' מ"מ עומדת לעד ומפרש קרנו תרום בכבוד, דאף שנותן דקה בשביל שיכבדוהו כמש"כ מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו, מ"מ דקדקו עומדת לעד וזוכה לשכר הנאחי, והטעם שגדולה מצוה דקה בזה כ' באהבת ציון דרוש י' בשם אביו הגאון בעל טוב"י זצ"ל לחלק בין דקה שלא לשמה לשאר מצוה עיי"ש, ועפ"י מיושב קו' התוס' בפסחים ח' ובר"ה ד' ובע"ז י"ט (ובמק"א הארכתה בזה שיש להעיר ע"ז מהא דפסחים ח' דפריך ממצוה דקה על בדיקת חמץ, ואכ"מ):

(כה) **וכמו** כן מצוה החזקה לומדי חזרה גדולה דקדקס דאף בשלא לשמה מקיימין אשריכים וזרעי על כל מים, דזה מיקרי בשם דקה, כמו

ע"י מה שעוסקין בחורה, דאל"כ לא פריך הגמ' מיד וכן מוכח מהא דסנהדרין ד' ז"ט ע"ב דאמרו שם אפיקורוס בגון מאן בגון הני דאמרי מאי אחי לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו, אל"כ אביי האי מגלה פנים בחורה נמי הוא דכתיב אם לא בריתי כו', הרי להדיא דקיומן של שמים וארץ הוא ע"י עסק החורה, דאי נימא דקיומן אינו תלוי בעסק החורה, רק ע"י קבלת החורה מתקיימין, אל"כ מאי פריך אביי דהא מגלה פנים בחורה הוא כו', דמחמת זה שפיר אמרי מאי אחי לן רבנן, דהא בין יעסקו בחורה בין לא יעסקו, הלא תוקות שמים וארץ לא ימוטו. ומוכח מכל הגל דעיקר קיומן של השמים והארץ הוא רק ע"י עסק החורה שכל דור ודור, וכמו כן ע"י חיזוק החורה בכלל ובפרט מתקיים העולם, וע"כ שפיר כתבתי דמלות הרמח קרן החורה מיקרי בשם מלות נדקה שעושין בזה עס כל העולם דלגלי זאת היו העולמות ח"ו מתבטלין ונחריבין, ועיקר קיומן הוא ע"י החזקת החורה. וכעין זה ראינו בחו"ט פ"א דאבות מ"ב שמה שהעולם עומד על החורה הוא על לימוד החורה ע"ס, והוא כמ"כ, (וע' בסוטה כ"ב דאמרו והלא מיישבי עולם הן כו' שנאמר הליכות עולם לו, וקארתיו), ובמק"א העירותי ע"פ הגך סוגיות להקשות ע"פ מש"כ החוס' בע"ז דף ג' ד"ה נוגעים כו' בתירוץ השני שכתבו שהם קיימין ממה שקיבלו כדאמר אם ישראל מקבלים כו' והארכתי בזה ואכ"מ. ואמרו שם במדרש רות הגל, באיזו נדקה ר"א ור"י ח"א בנדקה שעשים את עולמי כו', וחד אמר בנדקה שעשים את עצמיכם על שקבלתם את תורתו כו', והגאון החסיד כו' כקש"ת מו"ה שאול ק"ב זל"ל מוויילנא פי' בסכמתו לספר נפש החיים, דהקך אמוראי לא פליגי, מר קאי אלשמה, ומר אשלאל לשמה, ע"ס בדבריו הקדושים, והפמש"כ דמלות החזקת החורה הוי כעין מלות נדקה דמקיימין עי"ז להשמים וארץ, ובמלות נדקה אף שלא לשמה הוי כלשמה, (דמאי נ"מ להשיג הלא מ"מ החי' נפשו הרעבה) וזוכה לשכר האמיתי וכמס"כ לעיל (אות כ"ד) בארובה, הנה עפ"ז אל"ש ביותר דברי המדרש הגל לפי דברי הגאון הגל, וקארתיו. וכעין זה יש להוכיח מהך דברכות ד' ס"ג דאמרו שם והלא ק"ו ומאי יתרו שלא קירב את משה אלא לכבוד עצמו כך, המאריך ת"ח בחוק ציטו ומאכילו ומשקרו ומנהגו מנכסיו מאכ"כ, הרי דאף שעושה זה למען כבוד עצמו, ג"כ

כמו שכתבנו שם הפסוק זרעו לכם לנדקה, וגם בזה שיך הטעם של הכו"כ הגל, דהא עכ"פ מחזק קרן החורה, ובפרט במקום ת"ח דרבים — שלא השכח החורה ח"ו. וגם בזה עושין נדקה עם כל העולם כמאמר ז"ל שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית אם מקבלין ישראל את החורה מוטב ואל"כ אחזיר אחכם לחסו ובהו, ובעו"ר בזה"ז עמודי השמים ירופפו והעולם עומד על החורה וזהו עמוד החורה שמעמיד את כל העולם ויכול להיות כי ח"ו ימוטו כל מוסדי ארץ ויהיו נחרבין כל העולמות תלילה, וע"י ההשחללות להספיק ידי ת"ח מחזקים עי"ז את עמוד החורה ומעמידין העולם, כמו שדרשו ביומא דף ל"ח על פסוק כי לה' מזוקי ארץ וישת עליהם חבל ונדיק יסוד עולם, ע"כ נקרא זה בשם נדקה גדולה עם כל יושבי חבל כמה שמעמידין העולם ע"י חיזוק לומדי תורה, והוי חועלת גדול ממעשיהם ע"י החזקת ידי ת"ח אף בעושין שלא לשמה, לכן נחשב זה לנדקה רבה דדינא כמו הת"ח בעצמם, ועוד שכתב רב דגם שלא לשמה נידונין כמו ת"ח העוסקים בחורה לשמה, משום דנדקה פרטית אף שלא לשמה דינה כמו לשמה, וכמ"כ בנדקה שעושין עם כל יושבי חבל — ונחבאר דיש מעלה יתירה למחזיקי החורה :

(כו) **וסעד** לדברינו הוא במדרש רות א' וז"ל, אל"כ הקב"ה נשתחקת ואין אתה מלמד סניגוריא על בני חייך שאני מדבר בנדקה ומושיע את בני באיזו נדקה ר"א ור"י חד אמר בנדקה שעשים את עולמי על שקבלתם את תורתו שאילו לא קבלתם את תורתו הייתי מחזיר אותו לחסו ובהו דא"ר הנהא בשם רב אחא נמוגים ארץ וכל יושבי' כבר היה העולם מתמוגג והולך אילולי שעמדו ישראל על הר סיני כו' אנכי חכנתי עמודי' בזכות אנכי חכנתי עמודי' סלה כו', הרי להדיא דקבלתן להחורה מיקרי בשם נדקה דעי"ז קיימו להעולם אז, וכמו כן בכל דור ודור ע"י חיזוק החורה מיקרי זה בשם מלות נדקה, והראיה מדפריך בפסחים דף ס"ח ע"ב על ר"ש דאמר חדאי נפשא לך קראי לך תגאי מהא דא"ר אלעזר אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יום ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי הרי מבואר להדיא דאף שקיבלו את החורה מכבד מ"מ אם אין עוסקין בחורה בכל דור ודור כרגע היו נחרבין השמים והארץ ח"ו, ועיקר קיומן לדורות הוא

פקודתם ולהספיק זריהם לכל יערדו ולהיות מנן בעדם מכל פגעי הזמן ואז הם מקבלים חיות בכל מעשיהם והללחה בכל משלה ידם, והוא העומד להם להחיותם לעת החת' ע"ל ההפלאה. וזהו כוונת הספרי פ' עקב מ"ע, ולדבקה בו וכי היאך אפשר לאדם לעלות למרום ולהדבק בו כו' אלא הדבק בחכמים ותלמידיהם כו', ובכללן הוא מלות החזקה לומדי תורה שיה' ביכולתם לעסוק בתורה, וכבר נחבאר דהחיות להחיות ידי ת"ח ולומדי תורה הוא ע"פ דין, ואם חינו מקיים כן קאי בארור אשר לא יקים כו', וגם משום חיוב ערבות, ומדה עובה מרובה כי גדול שכר מחזיקי התורה בזה ובבא — :

(כט) ובחולין דף ז"ב ע"א כסף חילו זריקים וכן הוא אומר צרור הכסף לקח בידו

ע"ל, ונלע"ד לפרש כוונת הפסוק דאמר ל' צרור, בהקדם פסוקי (עמוס ט') הלא כבני כושיים כו' אפס כי לא השמד אשמיד את בית יעקב כו' והיעויות בכל הגוים את בית ישראל כאשר יבוע בבברה ולא יפול צרור ארץ בחרב ימותו כל חטאי עמי כו', ונלע"ד לשון צרור הוא כמו משארום צרורות, וזאת הכסף פ' התקשרות, ואמר הכביא בשם ה' דלא ישמיד את בית יעקב, אף אוחז שאינן בשם ישראל רק בשם יעקב וזהו מדריגה פחותה ממדריגת ישראל כידוע, והיינו דאף שאינן מקיימין התורה ומצוות כראוי, עכ"ל כשהם אגודים ומדובקין ללומדי תורה ועובדי ה', וכאמרום בברייתות ד' ו', כל חטאית שאין בה מפושעי ישראל כו' חבוי אמר מהבא ואגודתו על ארץ יסדה, פ' שהם מקושרים ביחד, וכעין כך דמד"ר על ארבע מינים שבלולב, דערבי נחל הם אוחז שאין בהם תורה ומע"ט דגם הם יתעלו במעלה עליונה ביחד עם כלל בית ישראל צעת שדבוקין ומתקרבין לכלל ישראל ולהתורה (ודברי המד"ר הג"ל הם נאמרים בגמ' דברייתות הג"ל), וזה שהבטיח לנו ה' כי לא ישמיד את בית יעקב, דאף הם יודעו לבסוף בהגלות ולא יפול צרור ארץ, היינו מי שמתקשר לתורה ולכלל ישראל ע"י מה שמספיק ומחזק ידי לומדי תורה ויהי' דבוק לעמו באהבת אומה ישראלית, דגם הם לא יפלו ארצה, יפול ל' חגי', כמס"כ על פני כל אחיו נפל, שלא ישכנו תמיד בארץ, רק יחיו לעת החת', אור כמס"א בכתובות הג"ל מלאחי להם תקנה כו', אור תורה מחייתו, אף דכתיב וברותי מכם המורדים והפושעים

ג"כ זוכה לשכר הרבה, ויש לדון שם הרבה בזה : **(כו) ואמר** בסוטה דף כ"א דזכות תורה תולה לנשים, ואף דאיה מלווה ועושה, מ"מ נהי דלא מיפקדי באגרא דמקריין ומחנן בנייהו כו' מי לא פלגן בדהייור, והובא זה בס' רמ"ז ס"ו בהגה"ה, הרי גדול שכר מחזיקי התורה כמו הת"ח דשור זכותם לגמרי, וכדין שותפות ממש, ואף דלא התנו בפ' שיהיה שותפות בנייהם, כדאמרו ביששכר וזבולן במד"ר נשא פ' י"ג ובתנחומא ויחי דעשו שותפות ביניהם, מ"מ ממילא הם שותפין, דהא הך נשים לא התנו בפ' שיהי' השכר לשותפות עכ"ל טענות מחלה בשכר בעבור מה שהחזיקו התורה, וביותר מצינו בברכות ד' י"ז גדולה הבעטה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מלנשים כו' נשים במאי זכין באקרוי בנייהו ובתנחומא גבריהו כי רבנן כו', הרי דאף דעיקר השכר של הנשים הוא במה דמחזיקין ידי בעליהן ובנייהן שיעסקו בתורה, מ"מ יש להם זכות רב יותר מן הלומדים בעצמם, וגדולה ההבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מלנשים, כמו כן בכל המחזיקים בידו העוסקים בתורה יש להם זכות שור להעוסקים בתורה על ידיהן, ואדרבא מצינו במד"ר פ' ויחי ז"ע דזבולן קדם ליששכר, וכן הוא במדרש תנחומא פ' ויחי ובזוה"ק פ' בהעלותך הג"ל וזכין לחיים הנלחיים ועושר וכבוד בעוה"ז כדכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה היינו חיים הנלחיים ותומכי' מאושר בעוה"ז :

(כח) וז"ל ההפלאה בכתובות קי"א ע"ב על המאמר כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייתו כו' מלאחי להם תקנה מן התורה כו', כמו שהאדם נכלל כולו בנפש השכלי וגשמוהו המיוחד, כן כלל ישראל הם אחדות אחיית כמס"כ הן עם לבדד ישכון וגאמר גוי אחד בארץ והת"ח נקראים ראשי אלפי ישראל שהם בחי' שכלי ומתם תתפשט החיות לכל גוף ישראל בחי' האיברים, וזס"א ואחם הדבקים בה' אלהיכם וכי אפשר לדבוק כו', ואין הקושי' על הת"ח עצמם כמס"כ לעיל ר"פ אלמנה ניוזת דהם דבקים ע"י תורה אלא שמרע"ס אמר זה לכל ישראל והם דבקים ע"י הת"ח כענין יששכר וזבולן, וכמו שכל האברים מלווים לשמור ולעשות כפי השכל המורה אותם ומלמדם מה לעשות ומחויבים לשמור כלי השכל הדקים מאד לכל יאונה להם כל פגע, כן מלווים כל עם ה' לשמור מצות חכמי ישראל ולשמור

ואפושעים, עכ"ז אותן שדבקין לכלל ישראל ולהחזרה בהחזקת ידי לומדיה, גם הם באחרית הימים יתעלו במעלה העליונה עם כלל ישראל וחכמי הדור ביחד, ונש"א ויטעונו בכל הגוים כו' ולא יפול צרור, היינו אותן שהם מקושרים לכלל האומה ולהחזרה גם הם יתעלו, ומסיים בחריב ימותו כל חטאי עמי, היינו אותן שפורשין עלמן מן הציבור וחוטאים לה' ולעמו ישראל, וכן אותן האומרים לא חגים ותקדים בעדינו הרעה וכופרים בעונם ושכר, אבל אותן שדבקין להחזרה ולכלל ישראל עליהם נאמר כי לא ירח ממנו נדח ויודרכו בהגלות ויגיעו למעלה עליונה בכלל ישראל והת"ח שבדור, באגודה אחת, וכדכתיב בכל החכמה בכל הכסף, וכמאמרם בירושלמי אש" לא למד ושמר ועשה כו' והחזיק ה"ו בכלל צדק, כנ"ל בירושלמי דסוטה פ"ז ה"ד:

(ל) ויש"א צרור הכסף לקח בידו (משלי ז'), דמחלוקת על העדר הת"ח שבדור שמתמעטים בעוה"ר, ולעיל מינה כתיב כי אין האים בביטו הלך בדקדק למרחוק צרור הכסף לקח בידו, ודרשו חז"ל בסנהדרין דף ע"ב א"ש זה הקב"ה שנאמר אים מלחמה, וי"ל דזה קאי על מה שחכמי הדור מתמעטים בעוה"ר, והסיבה לזה הוא לפי שפסקו כעת הבעה"ב אשר בדורות הראשונים השתדלו בהחזקת לומדי תורה. ולכן הדור! אחת ראו מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, בדורות הראשונים שהי' קרן החזרה על מכונו, גם הבעה"ב היו אז מושפעים בפרנסה בזכות החזרה, אבל בזמנינו נתקיים מאמרם דסוף סוטה, שרו חבימאי למיהווי כספריא, פי' מלמדי חינוקות שאין להם מזה להחזרנם אש יהיה חורחם אומתם, ע"כ עזא דארעא אולא ודלדלא, ופרנסתם מתמעטת, לא כן בדורות הקדמונים מלינו בשבת קי"ט ה"ל דהיו זוכין לעשירות בשביל שמדבדין את החזרה, אבל כעת אולא ודלדלא, ואין שואל ואין מבקש, הוא פי' על אולא ודלדלא, דזהו לפי שאין שואל ומבקש להשיג על לומדי חזרה, וכדמסיים שם ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, שאילו שהגיעו וראויים להוראה יסובבו מעיר לעיר לבקש פרנסתם, ואין מי שיחונן אותם (ומסיים ואין לנו להשגן אלא על אבינו שבשמים שירחם עלינו וירומם קרן החובה על מכונו) וע"כ אין האים בביטו זהו סילוק שכינה והסיבה לזה הוא, כי צרור הכסף, אילו אותן שהיו מקושרים להת"ח, לקח אותם ה'

אליו (כמש"כ כי לקח אותו אלהים) ועי"ז הת"ח מתמעטין, ועי"ז העדר החזרה השכינה מסתלקת מאתו, כי אין לו להקב"ה צולמו אלא ד"א של הלכה (ברכות ח') וכעין הא דכ"ז דף ח' ע"א על פסוקוהם חנו לרגליך חילו ת"ח שמכחשים רגליהם מעיר וממדינה למדינה — ללמוד תורה, ועי"ז אמרו במדרש איכה ד', תשתכבה אבני קדם ברחש כל חזות חילין חבירא דנפקי לפרנסתהון, וכמש"כ לעיל (אות ח') דלכן כתיב שם דיועס זהב כו', דבשביל שון זה יורדין מנכסיהם, ואמרו בסוטה שם דהגליל יחרב בשביל שון זה דאנשי הגבול המה הת"ח כנ"ל (אות ט') יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת סופרים חסרה ויראי חטא ימאשו והאמת נעדרת כדכתיב בפי' בחוקותי ואם בחקתי תמאכו ב', וכפירש"י שוגא את החכמים, אף אני אעשה זאת לכם כו', דאם ממאסין החזרה בעוה"ר ואין נותנים כבוד לחזרה, אז הקב"ה נוטל את הת"ח אל השמים, ולא נמצאו מי שימלא מקומם של הראשונים, וכמו שפירשתי לעיל הפסוק צרור הכסף לקח בידו:

(לא) ובישעי' ח' כתיב לור תעודה מחוס חזרה בלימודי וחכיתי לה' לו' הגה אכזי והילדים אשר נתן לי ה' לחזותה ולמופתים בישראל ודרשו חז"ל דזה קאי על אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות ואמר אם אין גדיים אין חשים כו', וכמבואר במדר' שמיני פ' י"א ע"ש. והגה בימינו אשר אבדנו האגשים החשובים שהיו משתדלים להחזיק להת"ח וליתן כבוד לחזרה, ואין משתדלים להרים קרן החזרה, א"כ יכול להיות ח"ו שתשתכח חזרה מישראל, ובימינו אין לקוות על הילדים אשר נתן ה' כו', כמו שאמר ישעי', כיון דאינן משתדלים בעד הת"ח שיעסקו בחזרה א"כ אם אין גדיים אין חשים ח"ו, ונתקיים בנו הפסוק זקנים משער שבו בחורים מנגינתם, שהזקנים הלכו למנוחות, ואין בחורים למלא מקומם, כי שבתו מנגינתם בעוה"ר ע"י מיעוט פרנסתן, ואין מאי תהיו עלן ה' ירחם, ואין לנו להשגן כו'. וכתיב בעמוס ח', הנה ימים באים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם כו' כ"א לשמוע את דבר ה' כו', ישועטו לבקש דבר ה' ולא ימצאו ואמרו בשבת (קל"ח) עתידה חזרה שתשתכח מישראל ח"ו כו', ועלינו נאמר ח"ו הפסוק הזה, כי יכול להיות ח"ו רעב לשמוע את דבר ה', ומפרש העטם דיסועטו לבקש דבר ה' ולא ימצאו להשיג פרנסתן

פרנסתן וזהו לפי שארור הכסף לקח בידו היינו אותן שהיו מקושרין וכדנקין לה"ח, סעו ואלכו למנוחות, ולא נמלא אחרים שישתדלו למלאות מקומן בהחזקה תורה, וח"ו חפוג חורה, ומא"י יהי' באחריתו, גלה כבוד מישאל, ואין כבוד אלא תורה. ולכן עם ה' חזקו ונתחזקו בעד תורה אלהינו, ושימו לבבכם על דרכים, כי בעו"ר מעת שחללו לכבוד אלה התורה ולומדי' כג"ל המשכר משכר אל לרוב נקוב, וכבר כתבנו (אות י"ג) דהחילת דינו של אדם הוא על חיזוק לומדי תו"ס כדכתיב פוער מים ראשית מדון, ופוער פי' פוח, דהוי כמו נוקב כלי שיש בו מים וממילא כל המים ניגרין תו"ס, כמו כן כיון שאינם רואין לחזק התורה, יכול להיות ח"ו שמשכר תורה מישאל, ויתבטלו ויחרכו כל העולמות אשר עיקר קיומן הוא על עמוד התורה :

(לב) ובהקדמה לספרי באר יצחק כתבתי לפרש

הפסוק באר חפרה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענות, באר היא חידושי תורה. חפרה שרים אלו הת"ח. כרוה נדיבי עם אלו המתנדבים מחזיקי התורה להיות חמכין דאורייתא כי ע"י המחוקק אלו הת"ח חקקין לב, במשענות אלו המסייעים שיוכלו להוילא חפ"ס להגדיל תורה ולהאדירה ע"פ חבל עכ"ל שם. וכעין זה נ"ל לפרש פסוקי פי' ברכה. אף חובב עמים כל קדושי בידך והם חכו לרגלך ישא מדברותיך, תורה זוה לנו משה מורשה קבלת יעקב, דהנה אמרו בב"ב (דף ח) על פסוק זה. אמר משה לפני הקב"ה בשעה שאחז מחבב כו' כל קדושי יהיו בידך והם חכו לרגלך אלו ת"ח שמכתיבים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, ישא מדברותיך כו', ועפ"י נ"ל לפרש סוף הפסוק הזה, דישא מדברותיך קאי על מחזיקי התורה, דיש לפרש מדברותיך פי' מנהיגי העולם כמס"כ ורעו כבשים כדברס (ישעי' ה') ופי' להנהיגם, והת"ח שדורר הם המקיימין את העולם ומנהיגין אותה, כמס"כ החסיד בחו"ל דהנהגה הטובת מהחורה בהנהגות הטובת מאדונו, והיינו ע"פ ישראל מחזיקי התורה שהם הממנין להם התמנות וילכו ע"פ הנהגותן ע"כ, וע"כ הת"ח שדורר נקראים בשם מדברותיך לפי שהם בחורתן מנהיגי העולם ע"פ פקודת ה' ששמה אותם למנהיגים, וכלל ישראל כשנשאים בעול להחזיק ידי לומדי תורה אלו שמכתיבים

(לג) ובעת מנאחי ראייתי בם' אדרת אל'י

לכר"א ז"ל על התורה שכתב לפרש הפסוקים הג"ל ג"כ על מחזיקי התורה, וזה לשונו: הוסיף, אף חבב עמים אלו אותן שאינן בני תורה שאף אותם הוא מכבד והם ארבעה כחות א' עץ חיים היא למחזיקים בה והם המחזיקים ידי לומדי תורה במאכל ב' ותמכ' מאושר הם המשמשים ת"ח בגופם, ג' הם היושבים בביתם ד' ושומעין תמיד דברי תורה, ד' הם שאר העם שעושים תמיד רצון קוים, וזהו כל קדושי בידך הם המחזיקין ידי ת"ח במהגת ידם, והם חכו לרגלך הם המשמשים ת"ח שהולכים תמיד בשבילים, ישא מדברותיך הם היושבים בביתם ד' ושומעין ד"ח תמיד, אף חבב עמים הם שאר העם שעושים תמיד רצון קוים, ועוד כמס"כ ישעי' מ"ד, ונאמרו בבין חזיר כעדרים על יבלי מים זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתב ידו לה' ובשם ישראל יכנה, והם ד' כחות כמס"כ ארבעה מינים בלולב, טעם וריח, טעם ולא ריח, ריח ולא טעם, לא טעם ולא ריח, וכולם אגודין זה בזה כו', רק שאין פורשין מדרכי הציבור ואעפ"כ כולם אחתין זכ"י כו' עכ"ל הגר"א. והעסקתי לשונו לפי שזה הוא שייכות לעינינו, ולאילו המחזיקים ידי ת"ח במהגת ידם קורא בשם קדושי, ולהיפוך אם אינם משתדלים עבורם בגופם וממונם יתחשבו בכלל פורשין מדרכי ציבור, וידוע גודל עונשם של הפורשים מדרכי ציבור, כמס"כ ברה" (דף י"ז ע"א). וכמס"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה

בזה שאמרו דלא וייתר על מאסה של תורה, ויש לנו לחוש להתורה אשר היא מתפלשת בעפר, וכמאמר המקובל בקינות, תורה תורה תגרי שק והתפלש באפרים, מי יפרק היות ומי יתכן שברים, מי ילחם מלחמתך, כלי מלחמה אבדו ונפלו גבורים כו', שבעו"ר חכמי הדור מתמעטים והולכים, וכן המחזיקים בידי ה"ה שהם הכלי מלחמה שלנו, ג"כ חפסו ואבדו הגבורים, ותורה מאי תהווי עלה, ואם לא נעכם עשה בעוד מועד אזי ח"ו העונש גדול כמו עונש של ביטול תורה ממש, דגם הצע"כ שאינם משגיחים לחזק התורה — נקראים בשם מהרסי התורה וכו' :

השובה ה"ו וי"א. ואזי לאותה צושה וכלימה, וגם כהג' הגר"א ז"ל דהם כערכים על יבלי מים, היינו שמחזקין לה"ה והתורה שהם בבחי' מים, וכולם אגודים זכ"ז, וכעין מש"כ לעיל (אות י"א) לפרש המאמר דע"ז ה' אשריכם זורעי על כל מים אשריכם לישראל שבזמן שהם עוסקין בתורה כו' דמה שעוסקין להחזיק ידי ה"ה גם זה בכלל עוסקין בתורה, וכמש"כ לעיל בארובה, וכן פירשתי לעיל (אות י"ב) כך דמוכה ל"ד דאני אמרתי שיהיו ישראל לפני קנה על מים רבים כו', ולעיל אות י"ב הבאתי ראיה לזה מהא דמנחות כ"ז וע"פ דברי ס' המנהיג ע"ש :

(לד) וכן כחבתי לעיל (אות י"ג) לפרש כך דסנהדרין ז' דתחילת דינו של אדם הוא על ד"ת שנאמר פוטר מים ראשית מדון, וכעת נ"ל לפרש זה ביותר ביאור, והוא דרש"י פי' שם פוטר מים הוא מי שפוטר התורה מעליו כו', והפסוק הזה הוא במשלי י"ז, ופירש"י שם דפוטר מים הוא לשון פתיחה וכשפותח חור בגדר אמת המים והמים יוצאין בו כו' א"כ זה שייך על מי שאינו מחזיק ביד לומדי תורה דהם נמשלים למים וע"כ התורה מתמוטטת והולך ח"ו, ויחשבו כמהרסי התורה, כי עי"ז ח"ו חפוג תורה מישראל, ודומה כאלו משליכין את התורה בידיים, וכמש"כ לעיל (אות י') לפרש הפסוק צירמי' (ח') אין ענבים בגפן והעלה נבל ואחן להם יעבדום שזה הוא נחיתה טעם על מה דחכמי הדור מתמעטין לפי שהעלה נבל, היינו דהעלים השומרים את הפרי הם נובלים וכמושים ואינן רואין להחזיק ידי לומדי תורה, והוי כאלו מעבירין בידיים לה"ה שנתתי להם וכמש"כ שם, וחש"א פוטר מים, פי' אם אינם משגיחים לחזק ידי לומדי תורה נקראים פוטר מים, דעל ידיהם המים נגרים חוזה, וח"ו חפוג תורה שנמשלה למים, וע"כ תחילת דינו הוא ע"ז, וכמש"כ לעיל דהוי כמו שפותחין בידיים שיצאו המים חוזה, כיון דמתחייבים ע"פ הדין לחזק ידי ה"ה, הן משום ערבות, וגם כי היכי דלא ליקו בארור כו', וכמש"כ לעיל בארובה, ע"כ מוטל עלינו החיוב להחזיק בכל האפשרות ולהחזיק יסודי התורה. וידוע מאמר ז"ל בכל יום ב"ק יוצאת ואומרת אזי להם לבריות מעלכונה של תורה, ובשעה שישראל משליכין ד"ת לארץ כו', כמבואר בפתיחתא דמדרש איכה, ולא נהיה ח"ו בכלל אש בחוקתי תמאסו כו', וכבר כתבתי לעיל (אות ו')

(לה) ועפ"ז יש לפרש מאמרים ז"ל בברכות (דף ה) אם רואה אדם שיסורים באין עליו יפספש במעשיו כו' פשפש ולא מלא יתלה בביטול תורה, שנאמר אשרי הגבר אשר תסורנו יה ומתורקת תלמדנו, ואודע הקו' איך אמר ע"ז פשפש ולא מלא, אנו ביטול תורה מילתא זוטרתא היא, הלא היא בעצמה עון גדול, ולהג"ל יש לומר דקאי במי שלמד ולימד ושמר ועשה רק שלא החזיק בידי לומדי תורה, דכבר כתבתי (אות ב') בשם הירושלמי והמדרש דגם איוב קאי בארור כו', וחש"א פשפש ולא מלא בעצמו שום חטא כלל, כי למד ולימד ושמר ועשה, א"כ אין לו שום עבירה, מ"מ יתלה בביטול תורה, דיכול להיות שע"י שלא החזיק ביד לומדי תורה ולא ה' יכולת בידם ללמוד כהוגן, וכמש"כ לעיל (אות ט') דשרו חכמינו למיחוי כספריא, פי' להיות מלמדי חינוקות למען פרנסתן, וכיוצא בזה, ומתבטלין מהתורה, וע"כ אותן שלא החזיקו בשמר משנים נעשים בעונש עון ביטול תורה, ונחשב כאלו הן בעצמן מתבטלין מהתורה, וכן אם יחזיקו ביד לומדי תורה אז מקוים בהן ומתורקת תלמדנו, דמה שמחזיקים את קרן התורה וילמדו אחרים ע"י החוקקם, יחשב זה כמו שהמחזיק לומד בעצמו, וכמו שאמרו במדרש ויחי על זבול דכל מה שיש ליבשר שלך הן, וכמש"כ לעיל בארובה, וכן הוא במ"ר נשא פ' י"ג דהלה הגדולה בזבול לפי שגדול המעשה יותר מן העושה כו' ע"כ אמר כהן אשרי הגבר אשר תסורנו יה ואזי אחר שיפספש במעשיו יזכה לתקן דרכיו, ויחזק ידי לומדי תורה, ואז מתורקת, מה שה"ה לומד בתורקת, הוי כמו תלמדנו, שנחשב כמו שה' הוא לומד בעצמו :

שכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה מופה לפי כבודו, עשן בחופה למה אר"ח שכל מי שעיניו נרות בת"ח בעי"ה מתמללות עיניו עשן לעו"ב כו' אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה בלימה, ופי' הרשעים עיניו נרות שלא להסנותו מנכסיו, והעונש שלו הוא שמתמללות עיניו עשן לעו"ב ואינו זוכה לשכר העולם הבא, דשכר העו"ב הוא כדאמרנו בצרכות דף י"ז, העו"ב אין בו לא אכילה כו' אלא כו' וגרמים מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלהים, ועי' שמתמללות עיניו עשן זוכה לנרות בזיו השכינה, כי תחשכנה עיניו מנרות, ואמרנו בשבת ק"ג ע"א, משל למלך שזימן עבדיו לסעודה כו' הללו שקיטנו א"ע לסעודה ישבו ויאכלו וישאו, הללו שלא קיבטו עמלן לסעודה יעמדו ויראו כו' ר"מ אמר חף הם נראין כמשמשין כו', ופירש"י דאין כאן בושא, עכ"ל במי שעיניו נרות בת"ח שלא להסנותו מנכסיו שעונשו הוא דמתמללות עיניו עשן לעו"ב וגם כמשמשים אינן נראין חף לשיטת ר"מ, ומשמע דחף דזוכין להיות במדור של עו"ב באיזה זכות ומזה שעשו, עכ"ל מתמללות עיניהם עשן וממילא אינן זוכין ליהנות מזיו השכינה כי זהו עיקר שכר והנאה של עו"ב, וזהו מדה כנגד מדה, לפי שבשו"ז חשכו עיניו לנרות ולפקה בנרכי הת"ח —, לכן תחשכנה עיניו מנרות בעונשו העו"ב. וכוה י"ל דמאי דקאמר אוי לאותה בושא כו' קאי גם על בנא דלעיל מינה, כי גדלה מאד הבושא מזה כנ"ל. ועי' בנ"א יראה להשתדל ולחוש מאד במלות החזקה לומדי תורה שלא יהי' נענש ח"ו בעונש חמור כזה ר"ל, ולא ליקו בחרור אשר לא יקום כו', וביון דמי שאינו מחזיק ידי לומדי תורה קרינן ציה לא יקום את דברי התורה הזאת, ע"כ עונשו רב למאד, וקאי בחרור בשו"ז דאינו זוכה מלד הדיו לעשירות רק מלד עושר שמור לבעליו לרעתו ח"ו וכמ"ש לעיל (אות כ') על אלו שלא נמנעו בהם הזכותם דאמרנו בשבת קי"ג בשביל מה הם זוכין לעשירות, וכן קאי בעונש חרור בשו"ב שבבדל להיות בדם בפי"ע ואינו זוכה לנרות שם בזיו השכינה ואז אוי לאותה בושא אוי לאותה בלימה ויהיו ח"ו בכלל הכסיל חובק את ידיו כמבואר במדרש קבלת על פסוק מעוות לא יוכל לתקון ובפ"ד, אבל אם יראה להתחזק ולחזק ידי לומדי תורה אז יהי' ברוך בשו"ז שיזכה לעשירות כמ"ש בשבת קי"ג דעשירים זוכין בשביל שמכבדין את התורה וכו"ל בחרובה,

(לו) **ובזכות** זה יזכו לרב טוב הנפון בשו"ב ולעושר וכבוד בשו"ז, וכמו דפירשתי כבר הפסוק שמה זבולן בנאחך ויששכר באהלך, והוא דהנה בעת שזבולן פורש לעסקיו בים יש מקום לחוש שמה לא ירוויח ויהיה יגיעתו לריק, או שמה תטבע ספינתו בים, וכעין מש"א במדרש קבלת פ"ו על פסוק טוב שם משמן טוב כו' ובמדרש ויקבל משל לשתי ספינו' פורשות לים הגדול אחת יולאת מן הלמן כו' זו שיוולאת מן הלמן לא לרובים לשמוח שאין יודעין באיזה פרק עומדת כמה ימים מזדווגות לה כמה עלולין הן מזדווגות כו', אבל כאן אמר שמה זבולן בנאחך, דאף בנאחך למסחר חוכל לשמוח בעה, ולא יתום כלל שמה לא ירוויח, כי יוכל להיות בעות אשר ילליה אף בנסיעתו לסחר, כי יש לו זכות רב להגן עליו כמה שישכר באהלך, וא"כ כבר נאמר שכרו עץ חיים היא למחזיקים בה הוא שכר הנאחך, והומכיה מאושר בשו"ז, וכמבואר בשבת קי"ט דעשירים שבבבלי זוכין בשביל שמכבדין את התורה, וכו"ל שמה זבולן בנאחך לעסקיך דבדואי ילליה לך ה' בזכות שישכר באהלך, וכן יהיו בעושים כל אותן שרואים לתת כבוד לתו"ק ולומדים, ומחזקים ידי ה"ח שיוכלו לעסוק בתורה ה', כי גדול זכותם בזה ובנא, כי בכל רגע ורגע שמשחדלים בעסקיהן מקיימין בזה בכל רגע מלות לימוד התורה, כמו הת"ח הלומדים והעוסקים בתורה ע"י החזקה, אשר בכל חיבה וחיבה שהת"ח מויליחים צפייהם הם מקיימים מלות ת"ח, כידוע ומבואר בספרי ירחים, וביחוד בדברי הגר"א ז"ל בשו"ת אלי' ריש מסכת פאה, ובחיבורו למשלי בכ"מ, וכבר הבאנו בשם המד"ר על זבולן דלימוד של יששכר שלך הן כנ"ל, והן אותה שיש יכולת בידם להעניק להלומדים מממונם, והן אותן שאין להם יכולת לעזור להם בממונם, רק משמשים להת"ח בגופם, וכמ"ש בחדרת אלי' פ' ברכה על פסוק כל קדשיו בידך כנ"ל, ועל פסוק עץ חיים היא כו' הם המחזיקים ידי הת"ח ולומדי התורה במאכל, והומכיו מאושר הם המשמשים להת"ח בגופם וכמ"ש לעיל (אות ל"ג) בשמו, לכל אלו יש להם כל הזכות והשכר שיש ללומדי תורה בעמלן בשו"ז ובעולם הבא, ומחזקים בהם הפסוק ואתם הדבקים כו' כמבואר שילבי בחובות (דף קי"א ע"ב):

(לו) **ובן** מנינו להיפוך ח"ו, דהנה אמרו בב"ב (דף ע"ה ע"א) כי על כל כבוד חופה מלמד

הך דכתובות דף ק"ה ע"ב דאמרו שם כן על המציא דורון בו, ומאי דאמר התדב"א דמעלה עליו הכתוב כאלו עושה רצון אביו שבשמים, זה מדוקדק ביותר לפי דברי הירושלמי דפוסה פ"ו והמד"ר פ' קדושים דאפי' לא למד ולימד בו והחזיק ה"ז בכלל ברוך. כמו כן כוונת התדב"א דע"ז דנוקד לחכמים ולתלמידיהם ומפרנס אותן דמעלה עליו הכתוב כאלו עושה רצון אביו שבשמים, וקצתו. ובכלל ומפרנס אותן כשפרנס בני ביתו של הת"ח ג"כ הוא בכלל מצות החזקת חורה, כמו דאמרו בתדב"א פ' כ' הג"ל להדיא וכעין דברי הרמב"ם פ"ד מהלכות שקלים ה"ז ע"ש, וזה לשון תדב"א בח"פ פ' י"ב, דאחזן המהינן מנכסיהם לת"ח הקב"ה מביא אותם ומושיבם אלל הגדיקים ויהיו נהנים מן השמש שזרחה לגדיקים לימות בן דוד ולעוה"ב עכ"ל. וזהו כעין הך דירושלמי סוטה פ"ו והוצא בחוס' דסוטה ל"ז, עתיד הקב"ה לעשות לל לבעלי מצות צילין של בעלי חורה שנאמר כי בלל החכמה בזה"כ, וכן הוא במ"ר פ' קדושים כ"ל, וכדאמרו בפסחים כ"ג הג"ל. ואמרו עוד בתדב"א פ' כ"ז על פסוק לאמר לאסורים לאו, אילו אותן שאינן בני חורה בו ומחזיקין ידי ת"ח בו, הכוונה דאע"פ שאינן בני חורה מ"מ הואיל ומחזיקים ידי הת"ח קורא אותם אסורים כאילו הם ג"כ אסורים וחובשי בהמ"ד, וזהו כעין מש"כ לעיל ע"פ כמה מאמרי חז"ל והטור והשו"ע ב"ד ר"ס רמ"ד, דהמספיק ללומדי חורה נחשב לו כאילו הוא לומד בעלמו ממש, וע"כ נקראים ג"כ בשם חובשי בהמ"ד, וכמו דפי' שם המפרש ע"ש, וזה לשון התדב"א בח"פ פ"ב, דכל הגזק לת"ח ולתלמידיהם מעלה עליו הכתוב כאילו עושה רצון של אביו שבשמים בו, וזהו כעין מש"כ לעיל בשם התדב"א ח"פ פ"ב דכל הגזק לחכמים ולתלמידיהם ומפרנס אותן כאילו עושה רצון אביו שבשמים, וכמש"כ לעיל בכוונתו, כמו כן הכא דאמרו כל הגזק בו הכוונה דמפרנסו כ"ל, וזוהי לכל המעלות של לומדי חורה בעלמון כמש"כ ארץ ימים בו עושה וכבוד כדאיחא בשבת ס"ג. גם אפ"ל פי' לאסורי' לפי דברי התדב"א הג"ל כמש"כ לעיל (אות כ"ט) על פסוק ולא יפול נרו ארץ ע"ש, דקאי על אותן שמקשרין וגדבין להח"ח, כמו כן הכא פי' לאסורים, וקצתו — :

ויזכה לשכר העוה"ב בחיים הנצחיים כדאמרו בסוף כתובות שמהקיים בהם ואחם הדבקים בה"א בו, וכ"ל בברוכה :

(לח) וכן מובאר להדיא במדרש ש"ר פ"י על פסוק אל נינה אנו ירדתי, וז"ל אמר ריב"ל נמשלו ישראל כאנו מה האנו נגזית ונחלפת בו כך בו מה שישראל נגזין מעמלן ונחזין לעמלי חורה בעוה"ז לעובדת הן נגזין ונחלפין להן ומרבין להן עושה בעוה"ז ושכר טוב לעוה"ב עכ"ל. וכעין זה איחא בגיטין דף ז' על פסוק וכן נגזו ועבר דכל הגזו מנכסיו ועושה דקדק בו, וכן הוא בזה"ק פ' יוחי, על פסוק זבולן לחוף ימים ישכון, וז"ל אמאי אקדים בצרכאן זבולן לישכר חדיר והא ישכר אשתדלותי' באורייתא בו אלא זבולן זכי על דאפי' פיתא מפומיה ויהיב לפומיה דישכר בגין כך אקדים ליה בצרכאן, מהכא אוליפנא מאן דסעיד למרא דאורייתא טעיל בצרכאן מעילא ותחא ולא עוד אלא דזכי להרין פחורי מה דלא זכי בר נש אחרת זכי לעוה"ר דיתברך בזה"י עלמא זכי למיהווי ליה חולק בעלמא דחתי ה"ד זבולן לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות כיון דכתיב לחוף ימים אמאי לחוף אניות אלא לחוף ימים בעלמא דין, לחוף אניות בעלמא דחתי בו עכ"ל, וז"ל הזה"ק פ' מוארע על פסוק וזהו הסכן ולקח למטהר שתי נפרים, פתח ר' יהודה ואמר עץ חיים היא למחזיקים בה בו ותומכים מאושר אילון חינוך דמעילין מלאי לכיסן של ת"ח בו זכי לגביא מהימני דיפקון מיניה בו אינן תמכין לאוריית' מרישא עד סיומא דגופא ובו מהימנותא ביה הליא זכי לבנין דיתחזון לגביא מהימני עכ"ל, וכעין הא דאמרו בפסחים דף כ"ג גודל השכר של המטיל מלאי לכיס של ת"ח ע"ש. ובכתובות ק"א דהעושה פרקמטיא לת"ח בו מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה וכעין הא דשבת דף ס"ג ע"א דגדול המלוה יותר מן העושה דקדק ומטיל בנים יותר מכולן, וכמו דפי' המהרש"א בח"פ שם והדברים ארוכים וקצתו :

(לט) ודל תנא דבי אלי' פ' כ', מי שיש לו ת"ח בו ומפרנסו עם בני ביתו צרכה נכנסת לו בחוך מעשי ידיו לעולם בו תיבך לת"ח ברכה במעשי ידיו בו, וזהו כעין הך דברכות דף מ"ב ע"א, וז"ל תדב"א בח"פ פ"ב בו הגזק אל החכמים ולתלמידיהם ומפרנס אותן מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב בכורים ועושה רצון אביו שבשמים וזהו כעין

(מ) וברכות דף ס"ג ע"ב, פתחו כולם בכבוד אכסמיה בו בכבוד חורה ודרש

ומנחתים רגליהם מעיר לעיר ואין שואל ואין מבקש, בכסוף סוקה, והנה אמרו צירושלמי דסוף ברכות, חגי ר"ש בן יוחאי אומר, אם ראית את הכרית שנתאשו ידיהן מן החורב עמוד והחזק בה ואתה מקבל שכר כולם מ"ט הפרו חורבך עת לעשות לה' כו', עכ"ל הירושלמי, ופי' היתה מראה, דנפקא לי' מדכתיב בתי"ר ע"כ להבחי מלמד מזהב ומזב, לפי שהרווח גדול בזה ע"כ להבחים יותר מזהב ומזב, וכ"כ הילקוט תהלים בפסוק עת לעשות לה' חגי רשב"י אם ראית דור שנתרשלו ידיהן מן החורב עמוד והחזק בה ואתה נוטל שכר כולם וכן הוא אומר אל תבזו כי זקנה אמן, כוונת הילקוט דלף שרואין שהחורב היא בזיון אלל הדור בעו"ר, עכ"ל אל תבזו ותראה להחזק ולהשתדל בהרמת קרן החורב ולומדי' ושכרך רב הוא יותר מזהב וזב, וכעין כך דמדרש תנחומא פ' משפטים אות ה', בעקילום בן אחותו של אדריינוס שהי' מבקש בו, אל' אני מבקש לעשות סחורה בו, אל' כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונחונה בארץ לך ועסוק בה שפופה להשתלות ואחש משתכר בא לו לאי' ולמד תורה בו' עלה אלל אדריינוס דודו אל' ולמה פריך משתנות אל' שלמדתי תורה בו' אל' ומי אמר לך כך אל' כך נמלכתי ואמרתי לך מבקש אני לעשות סחורה ואמרתי לי כל פרקמטיא שאתה רואה שפלה ונחונה בארץ לך ועסוק בה שפופה להשתלות בו', וכן הוא בילקוט תהלים קמ"ז על פסוק מגיד דבריו ליעקב בו' ע"ש — :

(מב) **ובכמו** בן בזמניו אשר עסק החורה הוא בשפל המדרגה ובעו"ר נחקים בנו ותשלך אחת ארצה וכמ"ס בפתיחתא דליכא אות ב', חיימת יולאת ומללחת בשעה שישראל משליכין ד"ס לארץ בו', ואין דורש ואין מבקש על עלבון החורה. לכן עלינו להחזק ולחזק ידי לומדי תורה ולאחז במסחר של החורה כמו יששכר וזבולן ושמעון אחי עזרי' ושכנא אחי היכל ור' יוחנן דבי נשיאה דסוטה ד' כ"א, ובמדרש קדשים פ' כ"ה ובילקוט משלי ג', ועל עסק החורה כתיב במשלי ג', כי טוב סחרת מסחר כסף יקרה היא מפנינים וכל חפצ'ך לא ישוה בה, וכמו שהובא צירושלמי דפאה פ"א ה"א דארטיבין שלח לרבינו הקדוש חד מרגלי טבא אל' שלח לי מילא טבא כותי' שלח לי חד מוזה אל' מאי אכא שלחי לך מילא דלית לה טימי ואת שלחית לי מילא דטבא חד פולד אל' חפצ'ך וחפצי לא ישוה בה בו', וכן הוא

דילוריו

ודרש והי' כל מבקש הי' ילא אל תאל מועד ח"ח שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה, ופי' המהרש"א בח"א שם דכבוד אכסניא דקאמר, היינו שאלו ה"ח ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה והם באכסניא אלל אנשי העיר זכות ה"ח תלוי בהם עכ"ל, ובברכות ד' י' ע"ב אמרו כל המלמד ח"ח בתוך ביתו ומהגהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין [ובכתובות ק"ה ע"ב איחא באופן אחר] הכוונה הוא עפמ"כ לעיל (אות י"ט) גדולה מלח החזקת לומדי תורה שמכפרת על עוונותיו, והנה ביטעי' א' כתב רש"י על פסוק דרך ילין בה, דלא לן אדם בירושלים ובידו עון, תמיד של שחר מכפר על עבירות שבלילה ושל בין הערבים מכפר על עבירות שביום, וכן הוא בילקוט שם, וז"ל דהמלמד ח"ח ומהגהו מנכסיו מכפרת על עוונותיו כאילו מקריב תמידין, והמהרש"א שם בח"א כתב הטעם דהמלמד ח"ח בתוך ביתו ומהגהו כאילו מקריב תמידין, דכמו דתמידין מוזן גבוה הם, כן המלמד ח"ח אותו שולחן שולחן גבוה הוא במקום מזהב וכאילו נהנה מזהב שמים עכ"ל, וכדאמרו בברכות ד' ס"ד דהנאה מסעודה שח"ח שרוי בחוכה כאילו נהנה מזיו השכינה, וכן במהגהו מנכסיו דהוי כמקריב תמידין לה' זהו ע"פ כך דכתובות ק"א ע"ב דהעושה פרקמטיא לה"ח והמנהג ח"ח מנכסיו כאילו נדבק בשכינה בו', וכמ"ס לעיל, וקצתיו — :

(מא) **וזה** לשון הילקוט ראה י"ד, עשר תעשר עשר שלא תחטור עשר שחתעשר חמור הקב"ה עשר את שלי ואני מעשר את שלך אמר ר' אבה רמו לפרגמטיטין ולמפרשי ימים שיסיו מוליאין א' מעשרה לעמלי תורה עכ"ל, (וע' בב"מ דף פ"ד ע"ב קרי אכפשי' היתה באניות סוחר), פי' פרגמטיטין סוחרים, ופי' היות רענן עשר את שלי עשר לשון עושר כלומר שחתן לעמלי תורה ואני מעשר בו', וכן הוא במדרש תנחומא ראה אות ח"י, הרי מבואר להדיא בהילקוט דבחיוב הוא ליתן לעמלי תורה חלק מעשר — לא פחות מזו, ובזכות זה זוכין לעשירות כמבואר בשבת קי"ט ובתענית ט'. וע"כ עלינו להחזק ולהשתדל בנתינות השבועות לגרבי הספקת ידי לומדי תורה, ובפרט בדור יחוס כדורינו שחכמי הדור נחמשים בעו"ר. ואורייתא דילן מתגוללה בעפרא, וגלה כבוד החורה, ואין לנו מעלבונה של חורה, ות"ח נודדים ללחם אי'

(מד) **ועפ"ז** יש לפרש להא דברכות ד' ס"ג ע"א, החקינו שיהא אדם שואל כו' ח"ס אל

תבין כי זקנה אמר ואומר עת לעשות לה' ספרו חורחך כו' אם ראינו דור שאין התורה חביבה עליו כו' שנאמר עת לעשות לה' ספרו חורחך דרש בר קפרא זלתי קבון קנה מינה, ופירש"י שם, אם ראינו פרקמטיא בול קפון וקנה מינה ואסוף שסופה להתייך עכ"ל, ואין זה שייכות להענין דלעיל מינה, וע"כ נלע"ד בכוונת דרש של ב"ק שכוונתו ג"כ להורות לנו הענין שאמרו במדרש הנחומא ובילקוט חכמים הג"ל, דכמו פרקמטיא הנחומא בארץ וספלה דעסוק בה שסופה להחלול, כמו כן הוא עסק התורה, וכמו שהביאו בירושלמי שם המאמר דאם ראינו דור שמתייבשו מן התורה לך והתחזק משום עת לעשות לה' כו' ובילקוט הביא ע"ז הפסוק אל תבין כי זקנה אמר וכן בירושלמי שם דאם נתייבשו ד"ס כפיך אל תבין מ"ע אל תבין כו' וכמו שנחבאר, ושפיר יש להדרש של בר קפרא שייכות להא דלעיל מינה שם. וכן יש לפרש עפ"ז למאמר בר קפרא שאמר שם באתר דלית גבר תמן אוי גבר כו', וקאמר. ועסק התורה ג"כ סופה להחלול ושכרה רב הוא כדאמרו בע"ז ב' דלעתיך מביא הקב"ה ס"ת ואומר כל מי שעסק בה יבוא ויטול שכרו, וכן אמרו בע"ז דף י"ט ע"ב דכל העוסק בתורה נספין מלליהן לו כתיב בתורה ושמרתם את דברי הברית הזאת כו' למען תשכילו את כל אשר תעשון שנוי בנביאים דכתיב למען תשמור לעשות את תלליהן כו' ומשולם בכתובים דכתיב כי אם בתורה ה' חפצו כו' וה' כען שחול על פלגי מים כו' וכל אשר יעשה ילליה, עכ"ל — :

(מה) **והנה** בכלל מה שאמרו חז"ל גודל השכר של העוסק בתורה, ככלל בזה גם אותן שעוסקים בעסק החזקת לומדי תורה, דגם הם נקראים בשם עוסקים בתורה, וכמש"כ לעיל בארובה בכמה מאמרים לחז"ל במעלת העוסק בתורה, דכמו כן גם אותן שאינם עוסקים בענין בתורה רק שמשתדלים בהחזקת לומדי תורה גם הם נקראים עוסקי בתורה, וכעין כך דמנחות ק"י דכל העוסק בתורה ח"ל עולה ונחמא וכן שאר מאמרים, והוכחתי דכל הזבחין והמעלות שיש להעוסקים בענינם בתורה דגם לאותן החזקין ידיהם שיה' יכולת בידם ללמוד בתורה יש להם כח"ל, ואדרבה מלינו דאמרו דסקדימו הכחב לזבולן כח"ל בארובה, וכן בסק דע"ז י"ט ע"א דאמרו

בילקוט משלי ג', ואמרו בסופו כ"ה הג"ל על עסק התורה דאם יתן איש את כל הון ביתו בזהבא בזה יבואו לו, ולכן אמרו בילקוט חכמים קי"ט שהובא לעיל דאם ראינו דור שנחלשלו מהתורה עמוד והתחזק בה ואחרי עטל שכר כולם וכו"ל אל תבין כי זקנה אמר, דאף דבעו"ר עסק התורה שפלה מאד כעת, עכ"ל התחזק בעסק התורה שסופה להחלול ותכרך רב הוא, ועכ"ל אהבתי מלותיך מזהב ומפז והריווח בזה גדול מאד, ובאמרו בירושלמי סוף ברכות וכפי פ' סיפ"מ הג"ל — :

(נג) **ובעין** דברי בילקוט הג"ל אמרו בירושלמי שילבי ברכות על פסוק אל תבין כי זקנה אמר, אמר ר' יוסי בר בון אם נתייבשו דברי תורה כפיך אל תבין עליהם מ"ע אל תבין כי זקנה אמר כו', ולשון כפיך אינו מדויקת כ"כ, והג"ל דבכוונת המאמר הזה נכלל שני ענינים א' על אותן שאינם רואין לעסוק וללמוד בתורה מתחמת שנחשב להם להפרש ולבזיון לעסוק בתורה, ב' יש אנשים שאומרים שאף להשחלל בעסק החזקת לומדי תורה והספקתם הוא לבזיון ולחפרה להם, לפי שאומרים שזה ענין יסן נושן ומחבישים גם לדבר בענין חיזוק התורה ולומדי, ואי לנו ולמשמע און דאבה נפשו, ועל זה נא' אוי לאותה בוסה אוי לאותה בלימה — וכמו דאמרו בב"ב ע"ה וכמש"כ לעיל (אוח ל"ו). ובאמת עסק התורה סופה להחלול בעו"ה וע"ז נאמר ולא יבשו עמי לעולם, ושכרה רב מאד, וחש"א בירושלמי, אם נתייבשו ד"ס כפיך והכוונה שמחבישים לעסוק בענינו בדברי תורה והן להשחלל לדבר בענין חיזוק התורה (ע' לעיל באמנע אוח י"ג בהגשון דברי תורה) כי אומר שנתיישן הדבר, עכ"ל אל תבין עליהם מ"ט אל תבין כי זקנה אמר, ופי' ד"ס כפיך הוא, דאף לדבר מענין החזקת התורה הוא מחבישים לדבר מזה כלל כפיו, ואינו מדבר כלל כפיו מענין תורה שיהא מבזה עליו, ומדויקת ל' כפיך, ובאמת אל תבין אף כי זקנה אמר, שיהא תורה שסופה להחלול במסרה ח"ס, וכמו דאמרו במדרש הנחומא פ' משפטי אוח ה' ובילקוט חכמים קמ"ז הג"ל, דפרקמטיא שאחרי רואה שפלה ונחומא בארץ לך ועסוק בה שסופה להחלול, וכבר הוזכרנו גלא להחבייש מפני המלעיגים, רק יראה להתחזק ולאחזו בעסק מסחר התורה בכל האפשרות, וה' יהיה בעזרו להשליחה ולברכה בזה וצבא — :

דאמרו דכל העוסק בחורה הקב"ה עושה לו חפזו, וכן כל העוסק בחורה נכסיו מזליחין נאמר זאת גם על המחזיקים ביד הלומדים, ויש לומר דזה מוכח מענינה דקראי דההלים דמשם דרשו כן, והוא דבילקוט תהלים אות תרי"ז פי' להאי אשר פריו יתן בעתו אילו ת"ח שירצו ממנו כו', וקאי על אברהם שברכו בזה ע"ש, והנה לעיל (אות י') כתבתי לפרש הפסוק דירמיה ח' אין ענבים בגפן כו' והעלה נבל, דהאי עלה פי' בעה"כ שהם כמו עלה השומר לפני וכדאמרו בחולין ז"ל ליבעו רחמי איתכליא על עליה כו', כן יש לפרש הכא דברכו הקב"ה לאברהם דפריו יתן בעתו אילו ת"ח שירצו בזרעו, וכן ברכו שעלה לא יבול היינו סייה בזרעו בעה"כ סייה שומרים ומחזיקים ידי הת"ח כמו העלה שהוא שומר לפני, ועי"ז יהיה יכולת ביד הת"ח ללמוד, וחש"א אשר פריו יתן בעתו לפי שעלה לא יבול, שהבעה"כ ישתדלו להספיק לרכי הת"ח שלא יהיו להת"ח שום ערדא, ע"כ יוכל לתת פריו בעתו, וילמדו בתמידות בהרחבה. ויש לפרש דמה דמסיים שם חש"כ וכל אשר יעשה ילליה דמזה דרשו שם דכל העוסק בחורה נכסיו מזליחין, דזה קאי גם על מה דלעיל מיינה דועלה לא יבול, דגם הבעה"כ שהם בשם עליון גם הם בכלל הברכה דכל אשר יעשו ילליהו, ואף דבסוגיא דע"ז שם לעיל דרשו לקך ועלה לא יבול לדרשא אחרינא ע"ש, בכ"ז יש לפרש ג"כ מה שכתבתי, וכן הוא להדיא בסנהדרין דף ז"ב ע"א אמר ר"א כל מי שאינו מהנהג ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאבלו ע"כ לא יחול עובו, פי' לא יחול לא ילליה, כמו שפירש"י באיוב שם, ובמהנהג ת"ח מנכסיו אמרו להיפוך בברכות מ"ב דחיקף לת"ח ברכה — :

(מו) **ואמרו** שם בע"ה הכ"ל על הא דכל העוסק בחורה נכסיו מזליחין, וכתב בחורה ושמרתם את דברי הברית הזאת ועביתם אותם למען תשכילו כו', ופי' המורש"א דנפקא ליה מהאי ושמרתם דפירשו דזה קאי על העוסק ללמוד בחורה ע"ש, והנה לפתש"כ לפרש דגם מחזיקי ידי לומדי חורה הם בכלל כל העוסק בחורה, א"כ מדקדק לפ"ז לשון ושמרתם, דאילו המחזיקים ידי ת"ח נקראים בשם שומרי החורה ממע, כי לולי הם לא ה"י ביבולת הת"ח לעסוק בחורה, ויכול להיות כי היה ח"ו החורה משתכחת, וכדאמרו בשבת קל"ח עתידה אשה שתעל

כבר של חלומה וחמור בזהכ"ס ובזהמ"ד כו' (וגם המחזיקים ידי ת"ח נקראים בשם געורי קרתא), וע"כ מדקדק הלשון ושמרתם על העוסקים בחורה, היינו להחזיק במסחר עסק החורה, וכן במש"א שם שנוי בנביאים לכתוב למען "תשמור" לעשות כו'. גם בזה יש לפרש דכוונת הפסוק לכלול בזה גם אותן המחזיקי ידי לומדי חורה, ושמירתן להחורה. כנ"ל מורה לנו הדרך איך לעשות, דא"כ יכול להיות ח"ו שתשכחת החורה ולא ידעו איך לעשות ונחבאר דבכלל כל העוסק בחורה דע"ז שם, גם העוסקים במסחר החזקת החור' הם בכלל דנכסיהם מזליחין — :

(מו) **ובן** כמה דאמרו בסנהדרין דף ז"ב ע"ב דכל העוסק בחורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזק במעויו שלום יעשה לי כו' כאילו בונה פלטרין של מעלה ושל מטה כו', והובא מאמר זה בנפח"ה שער ד' פ' י"א דשם בדבריו הקדושים מבאר גדול מעלת העוסקים בחורה שהם מעמידים העולמות שזולת לימודם היו חוזרים לחסד וזהו ע"ש. והנה פשט הפסוק דאו יחזק במעויו משמע דקאי על המחזיקים ידי ת"ח, כפש"י דיתוק, ואף דאמרו שם כל העוסק בחורה לשמה, אבל כבר כתבתי לעיל (אות כ"ה) דגדול מעלת המחזיקים ידיהם, דגם בשלא לשמה שברם רב לזכות בשכר הנצחיי, וכמו מעלת זכות הנדקא, וכדאמרו במד"ר רות א', בנדקא שעשיתם את עולמי וכו"ל בארובה, ואמרו צירובלמי סוף ברכות ובילקוט תהלים קי"ט המוצא לעיל (אות מ"ג) דאם ראתי הבריות שנתייחסו מן החורה עמוד והתחזק בה ואחיה מקבל שכר כולם, דכוונתם ג"כ על חיוזק החורה כפשטות הלשון עמוד והתחזק בה, ומה שגובל שכר כולם, וזה לפי ששעשה נדקא וחסד עם כל הבריות, דא"כ ה"י העולם חזר ח"ו לחסד וזהו כנ"ל, ע"כ מה שמעמיד ומקיים להעולם ע"י חיוזקו להחורה שכרו גדול, לפי שמקיים בזה כמה וכמה צדדי עולם, וכדכתב שם בישיעיה כ"ו, מי יתגני שמיר וסיה במלחמה כו' איתגנה יחד, דה"י העולם ח"ו חזר לחסד וזהו, אבל או יחזק במעויו כו' כנ"ל, והעוסקים בחורה וכן המחזיקים ידיהם נקראים מיישבי עולם, כמבאר בסוטה כ"ב ובצירובין דף פ"ו דרש רבא בר מרי מ"ד ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן יצארכו איתת ישב עולם לפני אלהים בזמן שחבר ואמת מן יצארכו, ויש לפרש דקאי ג"כ על מחזיקי חורה לפרנס את הת"ח, כי אמת הוא חורה

דאמרו דכל העוסק בחורה הקב"ה עושה לו חפזו, וכן כל העוסק בחורה נכסיו מזליחין נאמר זאת גם על המחזיקים ביד הלומדים, ויש לומר דזה מוכח מענינה דקראי דההלים דמשם דרשו כן, והוא דבילקוט תהלים אות תרי"ז פי' להאי אשר פריו יתן בעתו אילו ת"ח שירצו ממנו כו', וקאי על אברהם שברכו בזה ע"ש, והנה לעיל (אות י') כתבתי לפרש הפסוק דירמיה ח' אין ענבים בגפן כו' והעלה נבל, דהאי עלה פי' בעה"כ שהם כמו עלה השומר לפני וכדאמרו בחולין ז"ל ליבעו רחמי איתכליא על עליה כו', כן יש לפרש הכא דברכו הקב"ה לאברהם דפריו יתן בעתו אילו ת"ח שירצו בזרעו, וכן ברכו שעלה לא יבול היינו סייה בזרעו בעה"כ סייה שומרים ומחזיקים ידי הת"ח כמו העלה שהוא שומר לפני, ועי"ז יהיה יכולת ביד הת"ח ללמוד, וחש"א אשר פריו יתן בעתו לפי שעלה לא יבול, שהבעה"כ ישתדלו להספיק לרכי הת"ח שלא יהיו להת"ח שום ערדא, ע"כ יוכל לתת פריו בעתו, וילמדו בתמידות בהרחבה. ויש לפרש דמה דמסיים שם חש"כ וכל אשר יעשה ילליה דמזה דרשו שם דכל העוסק בחורה נכסיו מזליחין, דזה קאי גם על מה דלעיל מיינה דועלה לא יבול, דגם הבעה"כ שהם בשם עליון גם הם בכלל הברכה דכל אשר יעשו ילליהו, ואף דבסוגיא דע"ז שם לעיל דרשו לקך ועלה לא יבול לדרשא אחרינא ע"ש, בכ"ז יש לפרש ג"כ מה שכתבתי, וכן הוא להדיא בסנהדרין דף ז"ב ע"א אמר ר"א כל מי שאינו מהנהג ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאבלו ע"כ לא יחול עובו, פי' לא יחול לא ילליה, כמו שפירש"י באיוב שם, ובמהנהג ת"ח מנכסיו אמרו להיפוך בברכות מ"ב דחיקף לת"ח ברכה — :

(מו) **ואמרו** שם בע"ה הכ"ל על הא דכל העוסק בחורה נכסיו מזליחין, וכתב בחורה ושמרתם את דברי הברית הזאת ועביתם אותם למען תשכילו כו', ופי' המורש"א דנפקא ליה מהאי ושמרתם דפירשו דזה קאי על העוסק ללמוד בחורה ע"ש, והנה לפתש"כ לפרש דגם מחזיקי ידי לומדי חורה הם בכלל כל העוסק בחורה, א"כ מדקדק לפ"ז לשון ושמרתם, דאילו המחזיקים ידי ת"ח נקראים בשם שומרי החורה ממע, כי לולי הם לא ה"י ביבולת הת"ח לעסוק בחורה, ויכול להיות כי היה ח"ו החורה משתכחת, וכדאמרו בשבת קל"ח עתידה אשה שתעל

הכסף, היינו שבעה"ז היו חס"ח חוסים בלל הכסף של הבעה"ב ולעתיד ישוב הדבר להיות כהיפוך, שהבעה"ב יהיו חוסים בלל חס"ח, וזה בלל החכמה, וחס"ח ישובו וישיבי בלילו, ומדוקדק לפ"ז ישובו, ומפרש יחיו דגן, לפי שהספיקו להח"ח במחלכל ובפנסתן, ויפרחו כגפן, וזה ע"פ סך דחולין ז"ב אומה זו כגפן נמשלה, ומורות שבה חילו בעה"ב, אשכולות שבה חילו חס"ח כו' והיינו דשלתו מהם ליבעו רחמי איהבליא על עליית כו' ובילקוט חללים פ' על פסוק גפן ממזרים חסיע, מה הגפן הזו העלין חפין על האשכולות כך ישראל כו' חפין על בני תורה כו', וכן הוא בילקוט סוף וישב, וחס"ח דיפרחו כגפן כמו כן בחומה הישראלית יתרבו חס"ח, וכן העלין יהיו לחין וחפין על בני תורה, וזה כוונת הילקוט בהושע שם על פסוק ויפרחו כגפן כמה דלת אמר גפן ממזרים חסיע, וכונתו למש"כ הילקוט בתהלים על הפסוק הזה דגפן ממזרים חסיע וכנ"ל, וכן יש לפרש הפסוק בירמ' י"ז והי' כעץ שחול כו' והי' עליו רענן ובשנת בצורת לא ידלג ולא ימים מעשות פרי, שהוצא הפסוק הלז באבות פ"ג משנה י"ז, וקצרתיו —

מבואר בזכרות ד' ה' ע"ב ובע"ז ד' ע"ב אחת זו תורה שגאמר אחת קנה ואל תזכור, וכן הוא בפתיחתא דמדרש חכיה, וחס"ח אימתי ישוב עולם, דהעולם הוא בישובו, בזמן שיעשים חסד עם האמת לפרנס הבני תורה, ופ' יגלוהו דהם שומרים התורה כנ"ל בארובה, ויש להאריך עפ"ז בסוגי"א דעירובין שם. ובסוף סוטה אמרו הגבול יסוס ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו כו', ויש לפרש דאנשי הגבול הם חס"ח ולומדי התורה, דהם השומרים לגבולות התורה שלא יעברו עליהם, וכן הם שומרים גבולות הארץ שלא יחרבו, ע"י התורה שלהם, וחס"ח והגבול יסוס, היינו הבעה"ב שמחזיקים ידי אנשי הגבול, ונקראים גבול שהם גבולות הערים ענין הם שוממים ואינם רואים לחזק ידיהם ולהספיק פרנסתם בעירם, (ובסנהדרין דף ל"ז גירסא הגבול יאשם, ולפ"ז ח"ש לפתש"כ, דהגבול יאשם כמה שאין עוזרין להח"ח) ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר לבקש פרנסתן ולא יחוננו, וע"כ חכמה סופרים חסרת. ולכן עלינו לחזק ידי אנשי הגבול ועי"ז יתרבה חיווק השולם ומלכו, ונקראים מיישבי עולם, וכדכתיב כי לה' מוקדן ארץ וישת עליהם חבל, וכמו שדרשו ביומא ל"ה ע"ב דהם שחות ויסוד הקיום לחבל, כמש"כ רש"י שם, וע' צעין יעקב בסנהדרין פ' י"א שם —

(מנח) **אחרי** אשר כתבתי כל המאמרים הנ"ל צענין חיווק חס"ח ולומדי, מלאתי בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' קמ"ד שהביא כמה מאמרי חו"ל המזהירים ומפליגים במלות החזקת התורה, ומבאר שם כל זה בארובה, וכן בס' קמ"ה שם העלה לדינא דחייבים הציבור לייחד חובה לתלמידים העוסקים בחזרה ע"ש, וכן הוא בעור ח"מ סימן ט' ובש"ע שם ס"ג, דחובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם ע"ש, ובכלל זה כל העוסקים בחזרה, דאם אין גדיים אין חסידים, וכמש"כ לעיל (אות ל"א) בארובה, ודברי החשב"ץ הללו, מובאים בקצרה בבית יוסף לעור י"ד סי' רמ"ז ע"ש, וע' בש"ע י"ד סי' רמ"ז סעיף כ"א בהגות הרמ"א שם —

ה' יברך אותנו כולנו בברכת השלום והחיים, שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, ונזכה לחיות בשובע שמחות בהרפת קרן התורה על מכונה, והצלחת לומדי' ומחזיקי' בהשקט ומנוחה נכונה, בעושר וכבוד להגדיל תורה ולהאדירה, ויזכנו לעבוד אותו ביראה ובאהבה סלה, ויאמן נא דברי הנביא ישעי' אשר אמר לנו בשם ה', רוחי אשר עליך (זו רוח היסודות הנאמנה) ודברי אשר

(מח) **ובמו** ברכת הקב"ה להבדלה אשר פרו יתן בעתו ועלה לא יבול, ובמש"כ לעיל (אות מ"ה) ע"פ דברי הילקוט ריש תהלים, דהבעתו אשר בניו ישתדלו בהחזקת התורה, כמו כן יש לפרש בפסוק בהושע (י"ד) ילכו וינקותו ויהי כזית הודו כו' ישובו וישיבי בלילו דגן ויפרחו כגפן, דהרד"ק פ"י שם על ויהי כזית הודו שיהי' ליחותו קיים כמו זית שעליו לחים כל השנה כו', ולפי מה שנתבאר דלחות המחזיקים ידי חס"ח הם בבחי' עלין לחים, ע"כ יש לקרש הכא דהנביא אומר דילכו וינקותו להחפשט מרחוק כמו כן קדושת חס"ח תחפשט מרחוק להגן על בני דורו, ויהי כזית הודו, דהבעה"ב יפקחו להשתדל עבור חס"ח, כדי שיוכלו לעסוק בחזרה, וכמו היות דעלין לחין, כמו כן לא תחסר ציגור הסעפשה מהבעה"ב על חס"ח, וכמו ועלה לא יבול הנ"ל, ומפרש עוד ישובו וישיבי בלילו, היינו שהבעה"ב חוסים לעתיד בלל חס"ח וכמו דאמרו בפסחים כ"ג וצירושלמי סוטה פ"ז כדכתיב כי בלל החכמה בלל

עין פרי

אשר שמתי בפיד (זו לימוד החורה שבע"פ) לא ויתקיים בנו מקרא שכתוב כי מציון תצא תורה
ימושו מפנינו ומפי זרעינו כו' מעתה ועד עולם, ודבר ה' מירושלים, במהרה בימינו אמן סלה :
ועינינו תראינה בבנין ונחמת ציון וירושלים

נ' לסדר מה טובו אהלך יעקב, לפרט שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך לפ"ק

בעצרת הכותב ותחתם למען כבוד הרמת קרן התורה"ק ולומדי' יום נ' י"ג תמוז תר"מ לפ"ק פ"ק קאוונא

נאם יצחק אלחנן בהרב מ"ה ישראל איסר זצ"ל חופ"ק הג"ל

